

BANKA VE

EKONOMİK YORUMLAR

AYLIK DERGİ • EKİM 1991 • YIL: 28 • SAYI: 10 • 6000 TL (KDV DAHİL)

Okurlara Mektup / 3

EKONOMİK YORUMLAR / 5

Prof. Dr. Cem Alpar

Prof. Dr. Güven Alpay

Ateş Ünal Erzen

Prof. Dr. Dündar Sağlam

Ekonomik Göstergeler (İç) / 29

Sermaye Piyasası / 31

Doç. Dr. Mehmet Bolak

Muhasebe Standartları,
Tek Düzen Mali Tablo ve
Hesap Planları / 39

Prof. Osman Fikret Arkun

Dış Basından / 43

Doç. Dr. Nilsen Altıntaş

Ekonomik Göstergeler (Dış) / 46

Ayın Ekonomik Olayları / 47

Dr. Yıldırım Kılıç

Yeni Yayınlar / 51

M. Tarık Yaşa

SERBEST İTHALAT
POLİTİKASININ TÜRK SANAYİİ
ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ

ÇELİK HALAT

EN BÜYÜK ÜRETİCİ
OLMANIN
SORUMLULUĞUNU
TAŞIYOR.

ÇOKDEMETLİ HALAT
MONOTORON
ÖNGERİLİMLİ BETON TELİ
YAYLIK TEL
GALVANİZLİ TEL ve
LASTİK TELİ

Öncü oluşumuzu bize duyduğunuz güvene borçluyuz.

ÇELİK HALAT
ve
TEL SANAYİ A.Ş.

Kabataş, Setüstü No:27 80040-Istanbul

Tel: (1) 152 45 00 (4 hat) Tlx: 24230 ceha tr Fax: (1) 149 89 22

Şimdi VakıfBank Hizmet Farklılığı Konuşuluyor...

VAKIF
LEASING
VAKIF FİNANSMAN KİRALAMA A.Ş.

FAKTORING

VakıfBank 1990'da da 12 ay değil, 15 ay çalıştı..

Bir banka, verdiği rekor düzeydeki kişisel kredileri, kredi kartları, seyahat çekleri, altınları, yatırım formları, kişi bankacılığı, Super On-Line işlemleri, kültür, sanat ve spor faaliyetlerine verdiği destekleri, güçlü yan kuruluşlarının başanlıları, kendi alanında uzman Fon Yönetimi Merkezi ve Menkul Kıymetler Merkezleri, olumlu dış ilişkiler ve diğer hizmetleriyle çok çeşitli ve kaliteli hizmet verebiliyorsa, o banka VakıfBank'tir.

Ve bu banka öğle tatilleri, bayram tatilleri ve haftasonlarıyla, bir yılca 12 ay değil de 15 ay bu hizmetini sürdürebiliyorsa, bu banka hep konuşulur. 1990 VakıfBank'in hizmetlerindeki farklılığın konuşulduğu bir yıl oldu. 1991 yılı da VakıfBank'in hizmetleriyle yenilerini; başarılarına daha büyüklerini eklediği bir yıl olacak.

Ve VakıfBank, yine hep konuşulacak.

**1991 Yılı'nın Halkımıza Mutluluk
Getirmesini Diliyoruz...**

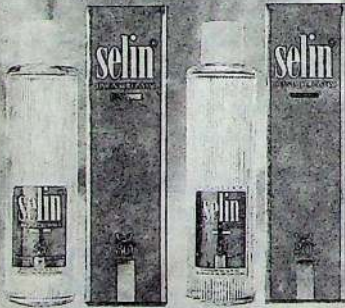

ON-LINE

VakıfBank
Türkiye Vakıflar Bankası

İki Selin Arasında Bir Fark Var!

Selin Limon

Selin Lavanta

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adının İmtiyaz Sahibi
BÜLEND ÇORAPÇI

Yazı İşleri Müdürü
DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat ● Dr. Öztin Akgüç ●
Prof. Dr. Erdoğan Alkin ● Prof. Dr. Güven Alpaya ●
Dr. Orhan Altan ● Prof. Dr. Osman Fikret Arkun ●
Prof. Dr. Mustafa A. Aysan ● Prof. Dr. Ömer Faruk
Batirel ● Dr. Metin Berk ● Prof. Dr. Ünal Bozkurt
● Prof. Dr. Kenan Bulutoglu ● Prof. Dr. Nasuh
Bursal ● Ege Cansen ● Haluk Ceyhan ● Prof. Dr.
Lâtif Çakıcı ● Mehmet Gün Çalka ● Şinasi Çelik-
kol ● Özer U. Çiller ● Bülend Çorapçı ● Ahmet
Demirel ● Zeki Döşlüoğlu ● Necdet Durakbaşa ●
A. Aydın Dündar ● Kaya Erdem ● Tarhan Erdem
● Oktay Ersoy ● Prof. Dr. Cumhur Ferman ●
Prof. Dr. Atilla Gönenli ● Prof. Dr. Emre Gönenşay
● Doç. Dr. Seyfettin Gürsel ● Prof. Dr. Zeyyat Hati-
boğlu ● Erhan İşil ● Prof. Dr. Haluk A. Kabaaliğ-
lu ● Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı ● Adnan Başer
Kafaoglu ● Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalın ● A. Nazif
Keyman ● Prof. Dr. Yıldırım Kılıç ● Prof. Dr. Ta-
mer Koçel ● Kemal Kurdaş ● Prof. Dr. Kemal Kur-
tuluş ● Nuh Kuşçulu ● Prof. Dr. Erol Manisalı ●
Prof. Dr. Orhan Morgil ● Prof. Dr. Erdoğan Moroğ-
lu ● Ziya Nebioğlu ● Ergin Neng ● Rahmi Önen
● Prof. Dr. İsmail Özaskan ● M. Celâlettin Özgen
● Ertan Özgür ● Tuncay Özilhan ● Selâhaddin Öz-
men ● Prof. Dr. Ergun Özsunay ● Doç. Dr. Merih
Paya ● Prof. Dr. Reha Poroy ● Prof. Dr. Dündar
Sağlam ● Halil Soydan ● Prof. Dr. Mehmet Şükrü
Tekbaş ● Osman N. Torun ● Prof. Dr. Kemal To-
sun ● Fikret M. Tuncer ● Nezih Tunçsiper ● Prof.
Dr. Gül G. Turan ● Doç. Dr. Şeref Türten ● Doç.
Dr. T. Güngör Uras ● İbrahim Ülkem ● Dr. Cü-
neyt Ülsever ● A. Doğan Yalın ● M. Tarık Yaşa ●
Doç. Dr. Göksel Yücel ● Prof. Dr. Ahmet Yüksel

Yazı Kurulu

DR. ÖZTİN AKGÜÇ
DOÇ. DR. SEYFETTİN GÜRSEL
DOÇ. DR. MERİH PAYA
PROF. DR. DÜNDAR SAĞLAM
DOÇ. DR. T. GÜNGÖR URAS

Basım-Yayın Danışmanı
M. TARIK YAŞA

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde «Serbest İthalat Politikasının Türk Sanayii Üzerindeki Etkileri» ya da başka bir deyişle «İthalatta Tam Liberasyonun Türkiye'deki Uygulama Sonuçları» ele alınıyor. «Açık Oturum»a katılan değerli konuşmacılarımız; korumacılıktan dışa açılmanın koşullarının incelenmesine, oradan sanayileşme stratejisine kadar geniş bir alanı içeren konuyu çok yönlü olarak tartışıyorlar. Bu arada bazı soruları da cevaplıyorlar: «Ülke sanayinin dumpingli ithalat karşısında korunması için neler yapılmalıdır?», «Memleket sanayii, dışa açılmanın sağlanması, yabancı rekabete dayanıklı hale gelebilmesi için ne kadar zaman ve ne oranda korunmalıdır?», «Ülkemizde uygulanan liberal politikalarından neden sağlıklı sonuçlar alınamıyor?», «Dünyada, özellikle gelişmiş ülkelerin koydukları ithalat sınırlamaları karşısında Türkiye'nin davranışı ne olmalıdır?», «Türkiye'de üretimde bulunan çokuluslu şirketlerle yapılan lisans anlaşmalarına konulan ihracat yükümlülüğü uygulamada işliyor mu?», «Ülkemizde otomotiv endüstrisi nasıl bir gelişme gösteriyor?» vb.

Yapılan açıklamalara göre; ithalatta liberasyonun yerli sanayii terbiye ederek dış pazarlarla rekabete itebileceği düşünülmüştür. Oysa, iç piyasa ithal malları ile dolup taşınca, çeşitli kesimlerden bunalım ve alarm işaretleri gelmeye başlamıştır; birçok sanayi kuruluşu kapılırları kapatma ya da işçi çıkarma yoluna gitmiştir. Gerçekte liberasyon politikalarının makro ve mikro ekonomik modellerle bütünleştirilmesi gerekir. Hiperenflasyon ortamında liberasyon öngörülüyorsa, terbiye edici fonksiyon gerçekleştirmez; çünkü, tüm iç fiyatlar ve iç dengeler altüst olur. Sanayicilerin en büyük isyanı işte buradan kaynaklanmaktadır. Liberasyonun kendine göre hukuki yapısı ve altyapı kurulumları vardır. Türkiye bunlardan yoksundur. Ayrıca, ülkemizde keyfi ve gelişigüzel uygulanan liberasyon, aslında çok ciddi bir disiplindir.

Öte yandan, her zaman olduğu gibi, Dergi'de yer alan diğer yazılarda okumanızı salık veriyoruz. O yazılarda ilginizi çekeceğini ümit ediyoruz; yeter ki okumak için zaman ayırabilirsiniz...

Saygılarımızla,

SIEMENS

NIXDORF

Sinerji iş başında

Siemens ve Nixdorf birleşiyor: Siemens Nixdorf Bilgisayar Sistemleri... Sinerji iş başında. Bilgi teknolojisi alanında yeni gelişmeleri başarıyla karşılayan uluslararası bir felsefe. Siemens Nixdorf, bu sinerjiyi dostları için gerçek bir üstünlüğe dönüştürüyor.

Siemens ve Nixdorf daha güçlü bir bütün, Notebook PC'den süper bilgisayarlara... Özgün uygulamalardan entegre kurumsal çözümlere... Ofis ve üretim çözümlerinden çok uluslu organizasyonların network çözümlerine kadar geniş bir olanaklar boyutu.

Ekonomik Yorumlar

AÇIK OTURUM

Serbest İthalat Politikasının Türk Sanayii Üzerindeki Etkileri

KATILANLAR:

- Prof. Dr. Cem ALPAR
- Prof. Dr. Güven ALPAY
- Ateş Ünal ERZEN

YÖNETEN:

- Prof. Dr. Dündar SAĞLAM

ithalatta liberasyonun yerli sanayii terbiye ederek dış piyasalarla rekabete itebileceği düşünülmüştür; oysa, iç piyasa ithal mallarıyla dolup taşınca, çeşitli sektörlerden bunalım ve alarm sinyalleri gelmeye başlamıştır; birçok sanayi kuruluşu kapılarını kapatma ya da işçi çıkarma yoluna gitmiştir

SAĞLAM — Toplantımıza hoş geldiniz. Bugünkü açık oturumumuzun konusu «Serbest İthalat Politikasının Türk Sanayii Üzerindeki Etkileri». Ve ya şöyle de diyebiliriz: «İthalatta Tam

Liberalizasyonun Türkiye'deki Uygulama Sonuçları». Bir kere konunun çok geniş bir alana yayıldığı hemen belli oluyor. Ülke sanayiinin dampingli ithalat karşısında korunması için neler yapılmalıdır? Memleket sanayii, dışa açılmanın sağlanması ve yabancı rekabete dayanıklı hale gelebilmesi için ne kadar zaman ve ne oranda korunmalıdır? Görüldüğü gibi, konu, korumacılıktan dışa açılmanın koşullarının incelenmesine, oradan sanayileşme stratejisine kadar uzanan geniş bir alana yayılıyor.

Sayın Alpar ve Sayın Alpay, rasyonel bir ithalat politikasının ne olması gerektiği konusunda teorik açıklamaları ile bize ışık tutabilirler; özellikle dünyadaki oluşumlar ve uygulamalar açısından.

Bu arada şunu söylemek istiyorum. Son günlerde, izlenen ithalat politikasından yerli sanayicilerimizin, Türk sa-

naucilerinin, acı yakınmalarına tanık ol-maktayız. Ben bir inceleme yaptım. 17 Ocak 1990 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan İthalat Rejimi'nde Hükümet, gümrük vergilerinin indirilmesi ve fon-ların kaldırılması suretiyle aşağı yukarı ithalatta tam bir liberalizasyona geçmiş bulunuyor. Tabii gümrük vergisi ve fon-lardaki indirimlere daha önceki yıllarda başlanmıştır. Sanayorum 1989 yılının ortalarından itibaren bu alanda ciddi adımlar atılmıştı. Fakat 17 Ocak 1990 tarihli İthalat Rejimi ile Türkiye ithala-tın liberalizasyonunda çok cesur bir adım atmıştır. Artık bugün piyasamız peynirinden otomobiline, sigarasından çeliğine, ipliğinden aküsüne kadar ithal malları ile dolup taşmış bulunmaktadır.

Bu politikaya girilirken o zamanki yetkili bakan bu yolla içerideki yerli sanayiın disipline edileceğini, diğer bir de-yimle terbiye edileceğini, kendisinin şahsen taahhüt ettiği yüzde 30 enflasyon oranının gerçekleştirileceğini ümit ediyordu. Bugün yerli sanayimizi terbiye edelim derken, çeşitli sektörlerden bunalım sinyalleri, alarm sinyalleri almaktayız. Mesela İstanbul Porselen gi-bi büyük bir tesis, Çin ve Tayland gibi ülkelerden gelen porselenlerin aşırı ve haksız rekabeti karşısında 600 işçisine yol vermek suretiyle kapılarını kapat-mak zorunda kaldı. Tekstil sektöründe, tam bir ayrıntılı incelenmesini bilmiyo-rum, fakat toplu sözleşmelerden sonra 30 bine yakın işçinin işine son verildiği gazetelerde yer aldı. Alüminyum sanayi-inin de çok ağır bir bunalıma girdiği şekilde basına yansıyan haberler var.

Son zamanlarda sanayiciler ya ka-ptama, ya işçi çıkarma gibi bir kırk ka-tır kırk satır açmazında bulunmaktadır.

lar. Bu arada bazı sanayicilerimiz de sanayiciliği bırakıp ithalatçılığa soyun-maya başladılar. Liberal ekonomi politika-sı uygulayan endüstrileşmiş ülkelere ba-kıyoruz. Onlar kendi endüstrilerini Uzak Doğu'dan gelen rekabete karşı kiskanç bir biçimde koruyorlar. Kendi iç pazarlarını karşılıksız olarak yabancı rekabete açmıyorlar. Buna ait Fransa'dan A.B.D.'ye kadar giden çeşitli ör-nekler var. İşte bugünkü Açık Oturum'da uygulanmaya devam edilen bu politikanın bilimsel bir değerlendirmesi-ni yapmak ve Türk sanayii üzerindeki olumlu-olumsuz etkilerini incelemek istiyoruz. Ben ilk sözü Sayın Alpar'a ve-riyorum.

ALPAR — İsterseniz konuya bazı temel kavramları açıklayarak gireyim. Bir kere, ithal ikamesi ve korumacılık dediğimiz zaman ne anlıyoruz? Tabii bunları satır başları ile vermeye çalışı-cağım. Bunları anlatırken Türkiye'nin geçirdiği evrimi göz önünde tutacağım. 1960'tan sonra, 60'lı yıllarda hemen bütün dünyada, gelişmekte olan ül-kelerde ithal ikamesine dayalı bir sana-yileşme politikası ve planlama dahilinde bir sanayileşme politikası uygulanı-yordu. Türkiye de ithal ikamesine daya-lı bir sanayileşme politikasını 1963 yılın-dan itibaren yürürlüğe koydu.

İthal ikamesine dayalı sanayileşme ne demektir? Daha önce ithal edilen malları yurt içinde üretmek, tabii bunu yapabilmek için de üretilen malları dış rakebete karşı korumak. Yani ithal ika-mesi ve korumacılık eşanlamlı veya pa-ralel giden kavramlar olarak alınmalı-dır. Türkiye'de, İkinci Beş Yıllık Kal-kınma Planı'nda korumacılıkla ilgili ola-rak aynen şu ifadelere yer verilmiştir.

AÇIK OTURULMA KATILANLARI: Yukarıdaki fotoğrafta soldan sağa doğru, Prof. Dr. Cem Alpar (Çiçi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Güven Alpay (Boğaziçi Üniversitesi İşletmecilik Bölümü Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Dündar Sağlam (İşletmeciliği-İktisatçı) ve Ateş Ünal Erzen (Renault-Mais Motorlu Araçlar İmal ve Satış A.Ş. Genel Müdürü): «Serbest İthalat Politikasının Türk Sanayii Üzerindeki Etkileri» konusunun tartışıldığı toplantıda bir arada görülmüşler.

Bu ifade ezberimdedir. İkinci Plan şöyle der: «Türkiye uluslararası iş bölüşümüne saygılı olmakla birlikte gelişmekte olan bir ülke olarak, kısa dönemde yüksek maliyetle üretse bile bazı alanlarda yatırım yapmak, üretim yapmak ve bunları dış rekabete karşı korumak zorundadır.» İkinci Plan'da bu çok açıktır.

Bilindiği gibi, uluslararası iş bölüşümü, «En ucuz malı kim üretebiliyorsa o üretsin, diğerlerini de dışarıdan ithal etsin.» esasına dayanıyor. Eğer uluslararası iş bölümüne saygılı olunacaksa, buna uymak gerekir. Türkiye buna saygılı olmakla birlikte karşı bir görüş bildirmiştir. Bunun da nedeni şudur: «Evet, biz başlangıçta bunları belki yüksek maliyetle üreteceğiz ama, bu bizim sanayileşmemiz için gereklidir. Bir öğrenme döneminden sonra –ki biliyorsunuz biz buna iktisatta bebek endüstrileri diyoruz– dışa açılmak, rekabet et-

mek mümkün olacaktır. Bu dönem zarfında da endüstriyi koruyalım.» Ancak, Plan'da açıklamasını bulan bu ifadeler gerçek hayatta pek böyle olmamıştır. Ya ne olmuştur? Türkiye çok sıkı bir korumacılık politikası gütmüştür.

Bizim bir hocamızın ifade ettiği gibi, korumacılığı iki türlü almak mümkündür. Birincisi, oturursunuz bir plan yaparsınız, dersiniz ki; «Ben belli sektörlerde rekabet edebilirim; örneğin 10 yıl 20 yıl için. Ben bu sektörleri belirleyen süreler içinde koruyacağım; ondan sonra kademeli olarak uluslararası rekabete açacağım.» Bu, bilinçli bir sanayileşme politikasıdır. Bunu da dış ticaret politikasıyla desteklersiniz. Sanayinizi yüksek gümrük vergileri veya miktar kısıtlamalarıyla korursunuz. İkincisi, kendiliğinden gelişen bir korumacılıktır. Herhangi bir sektör tercihiniz yoktur. Ama döviziniz de yoktur. Döviziniz olmadığı için ithalat yapamazsınız. İtha-

lat yapamadığınız için de sektörde kendiliğinden bir koruma oluşur. Yabancı sermaye ve çokuluslu şirketler, döviz yokluğu, yüksek gümrük duvarları ve yasaklamalar nedeniyle Türkiye'ye mal ihraç edemediklerini gördükleri zaman; sermaye getirip o malı Türkiye'de üretmek, onlar için daha kârlı hale gelir. Yerli girişimciler ya da holdingler, bakarlar ki bir malın ithali yasak ve de o malı üretmek kârlıdır; o zaman o alana girerler. Acaba böyle bir uygulamanın -tabii o günkü plan kavramı içinde anlatıyorum- Türkiye'nin uzun dönemli sanayileşme stratejisi ile uyumu var mıdır? Söz konusu sektörler seçilmiş sektörler midir? Bunlara bakılmaz. Bunu da «gelişigüzel bir korumacılık» olarak ifade edebiliriz.

başlangıçta türkiye çok sıkı ve gelişigüzel bir ithal ikamesi ya da korumacılık politikası gütmüştür; özel sektöre teknolojisini yenilemesi ve uluslararası rekabete açılması için bir hedef verilmemiştir; böyle bir korumacılığın, sanayie altyapı oluşturmaya karşı ekonomiye maliyeti çok yüksek olmuştur

Gerçekten de Türkiye'de 1960 yılından sonra yaşanan gelişigüzel bir korumacılık olmuştur. Neden? Bunun iki nedeni vardır. Birincisi, hükümet koru-

macılığı bilinçli olarak yaptığı sektörlerde bile, özel sektöre belli hedefler vermemiştir. Hükümet «Ben seni 10 yıl koruyacağım. Fakat bu süre içinde teknoloji yenilemen, bazı aşamaları gerçekleştirmen ve uluslararası rekabete açılmam lazım. Yoksa ben gümrük vergilerini kademeli olarak indireceğim.» mesajını vermediği için, Türkiye'de yatırım yapan yerli veya yabancı girişimciler, bu korumanın sonsuza dek devam edeceği rehaveti içinde, uluslararası pazarlarda hiç rekabet etmeyeceklermiş gibi üretimlerini sürdürmüşlerdir.

Şimdi bir ekonomist olarak düşünüyorum, fayda/maliyet analizi yaptığım zaman, böyle bir korumacılığın ekonomiye çok yüksek bir maliyet, tüketicieye ve kaynak dağılımına çok yüksek bir maliyet getirdiğini de kabul etmemiz lazım. Ve getirmiştir de Türkiye'ye... Bu maliyetin karşılığında ne fayda yaratılmıştır? İster istemez Türkiye'de belli bir sanayi altyapısı oluşmuştur. Acaba bu, uluslararası alanda rekabet edebilecek bir sanayi mi? Kısmen 1980 yılından sonra, belli maliyet teşvikleriyle sanayi bu rekabetin içine sokulmaya çalışılmıştır.

Konuyu fazla uzatmak istemiyorum. Bu ithal ikamesi döneminin ne kadar başarılı olduğu ya da olmadığını daha sonra tartışırız. Bu arada bir iki kavram üzerinde daha durmak istiyorum, 1980 sonrası bakımından. Uygulanan iktisat politikalarında ne kadar liberal olduğunu gösteren en önemli faktör, bence dış ticaret politikasıdır. Türkiye'de yanlış bir anlama var. Türkiye'de yanlış anlaşılan şey şudur: İhracata yönelik sanayileşme veya ihracatın teşviki hep liberalizm olarak düşünülmüştür. Halbuki, Güney Kore ve Japonya, ihra-

cat şampiyonu olan diğer Uzak Doğu Asya ülkeleri, ihracatı teşvik ettikleri halde, hiçbir zaman korumacılıktan vazgeçmemişlerdir.

SAĞLAM — Belirli bir dönem için. Yoksa halen de devam ediyorlar mı?

ALPAR — Korumacılık halen de devam ediyor. Şunu söylemek istiyorum. İhracatın teşviki ile liberalizmin ilgisi yoktur. Tabii biz de bu politikaları, kavramları yeni öğrendik, Sayın Özal ile birlikte. Türkiye’de şöyle zannedildi: Dışa açılma, dünyaya açılma liberalizmdir. Hayır. Siz ihracat yapabilirsiniz, ihracatta önemli artışlar sağlayabilirsiniz ama, eğer ithalatı sınırlarsanız, liberal değilsiniz demektir. Liberalizm ne zaman olur? Ancak, ithalatı serbest bıraktığınız zaman. Çünkü o zaman ekonomiyi rekabete açıyorsunuz. 1983 yılından sonra kademeli olarak, önce miktar kısıtlamalarının kaldırılması, ardından fonlarda ve gümrük vergilerindeki indirimlerle Türkiye, Avrupa Topluluğu ölçüsünde olmasa bile, ithalatı da libere etmiştir. Böylece Türkiye’de liberal ekonomiye ancak 1988’den sonra dönüldüğünü söylemek mümkündür; yoksa ileri sürüldüğü gibi 1983’ten sonra değil. Sayın Sağlam’ın başlangıçta belirttiği gümrük ve fonların indirilmesinden sonra, liberalizm kendisini belli etmiştir. İsterseniz ben burada keseyim.

SAĞLAM — Sayın Alpay, şimdi size söz vereyim. Bu kavramlara ekleyeceğimiz noktalar var mı? Bu konularda sizin görüşünüz nedir?

ALPAY — İzin verirseniz, burada iki noktaya değinmek istiyorum. Bence

özellikle 1963–1972 arasındaki dönem –ki bu planlı dönemdir– çok da gelişigüzel bir ithal ikamesi ve plan anlayışına dayanmıyordu. Durumu o günkü koşullarda değerlendirmek lazım. Türkiye’de 1991’lerde ülkenin bulunduğu koşullardan geriye bakarak o günleri değerlendirmek kolay olabilir. Ama o günkü koşullarda durum son derece rasyonel addediliyordu ve o günkü makro ve mikro ekonomik tercihler açısından uygulamanın başarılı olduğu kesindir. Nitekim enflasyon oranlarına bakıyorsanız, % 15’ler civarında, büyümeye ba-

PROF. DR. GÜVEN ALPAY

kıyorsunuz % 6.8 civarında. 1962–1972, kendi içinde tutarlı bir planlama dönemi olarak addedilebilir. O kadar da gelişigüzel değildir. Belki bugün 1991’den geriye baktığımız zaman bize gelişigüzel gibi görünebilir.

İkinci bir husus, o zaman için o anlayışta hem ülke sanayiini oluşturmak

hem de beşeri sermayeyi oluşturmak söz konusu idi. Ekonomi 1973'te beklenmeyen bir petrol şoku yemiştir. 1979'da ikinci bir petrol şoku yemiştir. Ülke hiç hazırlıklı olmadığı bir biçimde, ithalatın sınırlanması ve birtakım kısıtlamalar nedeniyle; içeride yaratılmış olan tekeller, oligopoller nedeniyle; birtakım sıkıntılara düşmüş, döviz bunalımına, ödemeler dengesi krizlerine girmiştir. Ama o sorunların doğmuş olması, modelin kendi içinde tutarlı olmadığı anlamına gelmemelidir. O günkü koşullarda yalnız Türkiye değil dünyanın birçok ülkesi aynı duruma düşmüş idi. Tabii düşmeyen ülkeler de vardı. Bununla beraber o zamanki model bence kendi içinde tutarlı idi. Ben böyle düşünüyorum.

türkiye'de 1980'lerden sonra büyük bir sınai yatırım yapılmamıştır; bu dönemde ihraç edilen ürünler, 1960 ve 1970'li yıllarda kurulmuş olan tesislerin kapasitelerinin kullanılması sonucu üretilmişlerdir; liberal bir politika güdülürse, devletin ağırlıklı olarak altyapıya yönelik, özel sektörün ise ekonomik nitelikteki yatırımları gerçekleştirilmesi gerekir

SAĞLAM — Sayın Alpay siz şunu söylüyorsunuz: 1980 öncesindeki sanayileşme politikası veya izlenen ekonomi

politikası içeride kapasite yaratmıştır. Yatırımlar yapılmıştır. Bugün yapılan ihracat, öğündüğümüz ihracat artışı bile o dönemde kurulmuş olan, o ithal ikamesi dediğimiz dönemde kurulmuş olan tesislerle yapılmaktadır.

ALPAY — Efendim, bu artık Türkiye'de kabul ediliyor. Liberal dış ticaret ve kambiyo rejimi uygulamasına 1980'lerden sonra başlandığı söyleniyor. Aslında bizim ihraç ettiğimiz ürünler, biraz önce Sayın Sağlam'ın da belirttiği gibi, 1960'lı ve 1970'li yıllarda kurulmuş olan o tesislerin kapasitelerinin kullanılması suretiyle yapılmış olan ihracattır. Hatta ben şunu da iddia ediyorum: O kapasite bugün bile kullanılmaktadır. 1980'lerden sonra Türkiye'de büyük bir yatırım söz konusu değildir. Ama şu anlayışı kabul ediyorum: Liberal bir politika içinde, liberal bir serbest pazar ekonomisi içinde, devletin ağırlıklı olarak altyapıya yönelik yatırımları gerçekleştirmesi, özel sektörün ise ekonomik nitelikteki yatırımları yapması beklenmelidir. Çünkü devlet çoğu zaman ekonomik olmayabiliyor. Ama bir gerçek var ki, sınai üretim olarak Türkiye'de 1980'lerden sonra, mesela 1960'lardaki kapasite yaratılamamıştır. Ben Ağrı'ya gittiğim zaman, oradaki fabrikayı görüyorum; özel teşebbüse devredilmiş bir süt fabrikası. Onu alan özel teşebbüs erbabı makinalarını söküp 3 ay içerisinde İstanbul'a getirebiliyor. Yani bu bir yerde bir bilinçlenme konusudur. Serbest piyasa mekanizmasını içine sindirme konusudur. Biraz önce, Sayın Alpar'ın da söylediği gibi, birlikte yürütülmesi gerekli konuları çok iyi değerlendirme, ölçebilme sorunudur. Bunları çok iyi tartışmak gerekir diye düşünüyorum.

SAĞLAM — Bu noktada sanıyo- rum Sayın Alpar'ın da önemli bir mesa- jı var. Bugün dünyada liberalleşme, GATT anlaşmaları yürürlüktedir. Ortak Pazar ve ülke hudutlarının giderek kaldırılması uluslararası rekabeti ön plana çıkarmış bulunmaktadır. Artık bir endüstriyi sübvansiyone etmemiz çok zorlaşmıştır. Evet, 1980 öncesinde bazı şeyler yapılmıştır. Fakat dışa açık ihracata dayalı bir endüstriyel yapı oluş- turulamamıştır. Şimdi ne diyoruz? Son zamanlarda artık dile getirilmeye baş- landı: Dışarıdaki faiz oranı ne ise yurt içindeki faiz de o olmalıdır. Maliyette dışarıdaki işçilik payı ne ise, Türkiye'de- ki işçilik payı da o olmalıdır. Dışarıdaki hammadde, enerji girdisi, elektrik girdi- sinin fiyatları ne ise yurt içindeki üre- timde de aynı olmalıdır. Türkiye bu sı- nırlamalar içerisinde, dünyadaki uygula- malar içerisinde nasıl koruyabilir en- düstrisini? Buyurun Sayın Alpar.

ALPAR — İzin verirsiniz ben önce Sayın Alpay'ın değindiği hususlar üze- rinde bir iki şey söylemek istiyorum. Şimdi iktisat bir sosyal bilim, iktisadi politikaların seçimi de bir yerde siyasi- dir. Yani hükümetler seçer bu politika- ları. Bir dönemi yargılamak, alternatif- leriyle birlikte ortaya koyabilmek için çok iyi verilere sahip olmanız lazım. Şu ortamda biz hepimiz, daha evvel yaptığımız araştırmalara dayanarak ya da okuduğumuz bu konudaki yazılmış şey- lerden etkilenecek konuşuyoruz, doğal olarak. 1960-1980 arasındaki dönem- de uygulanan ithal ikamesi politikası acaba 1980 sonrasına bir baz teşkil etti mi? Bu tartışılabilir. Etmiştir veya yeni fırsatlar ortaya çıkmıştır. Çünkü ben de diyebilirim ki; «Bugün Türkiye'nin ihra- catının % 80'i sanayi ürünü. Acaba bu-

nun içinde makina imalat sanayii ne ka- dardır?» Malezya ile Güney Kore ile mukayese edip böyle bir soru ortaya atabilirim. Ya da «Türkiye 1980 sonra- sı ihracatını, tamamen bir tekstil olayı- na, veya birkaç tane tüketim maddesi ve beyaz çşya olayına dayandırarak mı değerlendiriyor?» diye bir şey sorabili- rim.

Bence 1960-1980 döneminde yapı- lan yanlışlık şuydu. Acaba ithal ikamesi- ne hangi mallardan başlamalıydık? Ya- ni tüketim mallarından mı, ara malla-

PROF. DR. CEM ALPAR

rından mı, yoksa yatırım malı üreten ya- tırım mallarından mı? Makina imalat sektöründen mi başlamalıydık? Sayın Demirel'in dediği gibi; «Bu serbest pi- yasa 1980'den sonra mı çıktı?» Daha önce de her şey serbestti. O günkü ko- şullarda tabii en cazip olan şey, en çok getiri getirecek ve devletin daha az kat-

kı yapabileceği alanlar tüketim malları idi. Türkiye'de özel sektör ve yabancı sermaye tüketim mallarının ithal ikamesini yaparak işe başladı. Yoksa otomobil fabrikalarını, otomobil üreten makineleri yaparak başlamadı ithal ikamesine. Türkiye'de bir montaj sanayii doğdu. Evet, biz petrol şoku yaşadık. Fakat Türkiye'nin 70 sente muhtaç duruma gelmesinin nedenleri arasında uygulanan ithal ikamesi politikasının yanlışlıkları da vardır.

Sayın Erzen otomotiv sektöründen olduğu için, size otomotiv sektöründen bir örnek vereyim. Benim doktora tezim korumacılık üzerine idi. 1973 yılında Türkiye'deki toplam dış ticaret açığının, yani ihracat-ithalat farkının, % 35'lik kısmının sorumlusu, otomotiv sektöründeki 7 firmanın yaptığı ithalattır. Tabii ihracat yok. Yani Türkiye'de montaj sanayii ihracata özendirilmediği için, korumacılık tüketim mallarından başladığı için, her üretim artışı Türkiye'ye hammadde ve aramalı ithalatını beraberinde getirmiştir ve bu gidiş Türkiye'nin döviz darboğazına girmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Pek tabii montaj da bir deneyim kazandırmıştır Türkiye'ye. Ben yargılamıyorum, ama o günkü politik tercih buydu. Karma ekonomi denilen sistem içinde ancak bunlar yapılabilirdi. 1980'den sonra, o günkü dünyanın konjonktürüne, koşullanmasına uygun olarak Türkiye de birçok kendi benzeri ülke ile birlikte bu politikayı bırakıp, bu sefer ihracatı teşvik eden politikalara döndü. Burada şu nokta araştırılmalı. Ama bunun cevabını ben biliyorum demiyorum. Biz 1983 yılında ihracatı 3 milyar dolardan birdenbire 5-6-7 milyar dolara çıkartırken, bu ithal ikamesi politikası ne derecede yansdı?

SAĞLAM — Yani ne oranda yararlandı mı demek istiyorsunuz?

ALPAR — Evet. Burada oluşturulan taban mıdır; yoksa konjonktürel olarak 1980 sonrası sektörel gelişmeler, Türkiye'de o malların ihracatını teşvik mi etmiştir? Bunun ciddi bir analizini yapmak lazım. Böyle bir araştırmayı ben görmedim, yapmadım da. Kesin bir şey konuşmak istemiyorum. Daha somut bir şey söyleyeceğim. 1980'den önce otomotiv sanayiini çok koruduk, çok güzel rekabet edebilir hale geldi de 1980'den sonra otomobil mi satmaya başladık? Teşviksiz buzdolabı mı satmaya başladık? Koruduk koruduk da ne oldu?

SAĞLAM — Sayın Alpar, 1983'ten sonra daha çok ihracatta sanayi mallarının payının giderek büyüdüğünü görüyoruz. İhracatımızda tarımsal ürün payının giderek düştüğünü görüyoruz. 1983'ten sonra bir değişim var. Hangi sanayi ürünlerinde ihracat artışı oldu? En büyüğü tekstil ürünlerinde, ihracatımızın % 35'ini oluşturuyor. Tekstilde ne değişti ki 1983'den itibaren bir ihracat atağı başladı. Gerçekten bugün 4 milyar dolarlara varan bir tekstil ihracatı var. Yani 1980'li yıllardan sonra ihracatın kompozisyonunda değişim oldu.

ALPAR — Bir parantez açabilir miyim? İki tane sektörden söz edeceğim: Tekstil ve elektronik. Bugün emekyoğun olduğu için bizim en çok rekabet gücümüz olan iki tane sektör. Tekstildeki kurulu iş kapasitesinin ne kadarı 1983'ten sonra kuruldu? Ne kadarı ithal ikamesi döneminde kuruldu? Buna cevap vermek lazım. Elektronığa gelince, 1980'den önce hiç yoktu. Yüksek korumaya ve yasaklamaya rağmen Tür-

kiye'de elektronik sanayi gelişmedi. Bu sektörlerin gelişmesinde dış pazarlar, dış dinamikler ve izlenen teşvik politikalarındaki değişimler etkili oldu.

SAĞLAM — Sayın Erzen, Türkiye'nin 1990 yılı ithalatında önemli bir sıçrama olduğunu hepimiz biliyorsunuz. Özellikle 1990 yılı çok farklı bir yıl. Gerçekten 1989 yılında 15 milyar 792 milyon dolar olan ithalat toplamı, 1990'da 22 milyar 302 milyon dolara yükseliyor. Özellikle dokumacılık sanayi ithalatında 1989 yılına nazaran % 90, taşıt araçları ithalatında % 99 oranında artış var. Tüketim mallarının toplam ithalat içindeki payı 1989'da % 8 iken, 1990'da % 13'e çıkıyor. Yani tüketim malları ithalatının toplam ithalat içindeki payında da sıçramalar var. Şimdi siz otomotiv endüstrisinde önemli bir yer tutan bir kuruluşun yöneticisisiniz. Acaba siz bu liberal ithalat politikasının karşısında Türk otomotiv endüstrisinin durumunu nasıl görüyorsunuz?

türkiye'de ithal ikamesi, montaj ve ihracatta; üretim, yan sanayi geliştirilmesi, ihracatın teşviki gibi aşamalı ve bilinçli bir politika izlenmemiştir; ülkemizin yıllık üretimi halen 200 bin iken, aynı zamanda otomotiv sanayiine giren ve akılcı politikalar güden ıspanya 1 milyon 600 bin oto üretmekte, 900 binini ihraç etmektedir

ERZEN — Çok teşekkür ederim Sayın Sağlam. Ben öğretim üyesi olmadığım için konuya siz değerli hocalarımız kadar bilimsel yaklaşmam olanaksız. Ancak pratikte gördüğüm kadar, senelerdir de bu için içinde biri olarak görüşlerimi söyleyebilirim. Sayın Alpar da değişti; Türkiye'de gerek ithalatın serbestleştirilmesi gerek ihracatın teşviki gibi konularda, ithal ikamesi ya da montaj politikası alanlarında hiçbir zaman bilinçli hareket edildiğini görmedim. Uygulamada bilinçli ve programlı

ATEŞ ÜNAL ERZEN

olarak; «1960 yılında biz şöyle bir üretim yapalım, sonra yan sanayi geliştirelim, ardından ihracatı teşvik edelim.» gibi aşamalı bir politika hiçbir zaman söz konusu olmamıştır. Biliyorsunuz, Türkiye'de montaj sanayi çokuluslu şirketlerin yatırımları ile başlamıştır. Çokuluslu şirketler doğal olarak işe montaj ile başlamışlardır. Bugün otomotiv

endüstrisinde, aradan bunca yıl geçtikten sonra tekrar başa dönmüş gibiyiz. Bu konuya vakit kalırsa tekrar değineceğim.

Montaj olayından sonra yan sanayii biraz yeşermiştir Türkiye'de. Ama neresinden bakarsanız bakın bunun faturası ana sanayiye çıkmıştır. Çünkü, 70'li yıllara dönerseniz, Türkiye'de döviz yoktur. Siz Türkiye'ye gerekli parçayı getiremezsiniz. Otomobil gibi diğer sanayi ürünlerinde de bu geçerlidir. Yeterli miktarda üretemezsiniz, maliyetleriniz çok artar. Durum böyle iken, o zaman ekonomiyi yönetenler tarafından size artan maliyetlerinizi karşılayacak fiyat verilmez. Fiyat kontrol komiteleri vardır. Ancak, bu fiyat kontrol komiteleri, sizin önerdiğiniz fiyatı kabul etmezler. Sonuçta Türkiye'de ortaya öyle bir çarpık ekonomik düzen çıkar ki, müşteriye 80 bin liraya sattığınız otomobil kapıda 280 bin liraya alıcı bulur. Bu dönemler yaşandı Türkiye'de. Tabii fabrikalar da gelişme olanağı bulamadı. Acaba bu kârın bir bölümü fabrikalara aktarılsaydı, fabrikalar ne durumda olurdu? Yerli fabrikalar, daha doğrusu burada üretimde bulunan fabrikalar, bir plana dayalı hareket edemediler. Bir master plan hiçbir zaman oluşmadı. Ama bana sorarsanız, Türkiye'de bu, otomotivde de oluşmadı, tekstilde de oluşmadı, hizmet sanayii olan turizmde de oluşmadı.

Bu konuda bir örnek vermek isterim. Biz İspanya ile otomotiv sanayiine yaklaşık aynı senelerde başladık. 70'li yılların başında. Bir tesadüf eseri olarak iki ülke de aynı otomobillerle üretime başladı. İspanya'daki Renault fabrikaları Renault 12'yi ürettiyordu, SEAT ise Fiat 124'ü ürettiyordu. SEAT şimdi FIAT grubundan çıktı. Biz de burada

Renault 12 ile Murat 124'ü ürettiyorduk. Ben o zaman da bu şirkette görevliydim. Hep hesap yapardık ve ortaklarımız olan Fransızlarla konuşurduk. Derdik ki; «Biz İspanya modelini alalım. İspanya ile beraber büyümeye çalışalım.» İspanya oturup 10'ar yıllık ciddi master planlar yapmaya başladı; hükümet düzeyinde, devlet düzeyinde.

Acaba liberalizm denince devlet böyle bir olaya karışmamalı mı? Oysa liberalizmin de kendi içinde kuralları vardır. Kendi içinde programları vardır. İspanya'ya bakıyoruz, 1974 yılında İspanya'ya FORD fabrikaları geldi. Üretim yapan iki fabrika varken FORD geldi. «Ben burada otomobil üretmek istiyorum.» dedi. İspanya Hükümeti aklına liberalleşmeyi koymuş, Franko dönemini atlatmış; Avrupa'ya dahil olmayı isteyen, belirli bazı sorunlarını çözmek üzere olan bir ülke durumunda. İspanya buna rağmen FORD fabrikalarına dedi ki; «Hay hay, buyurun gelin. Çok memnun oluruz. Ülkemizde fabrika kurun. Şu kadar istihdam gücü yaratacaksınız, şu kadar katma değer getireceksiniz. Hepsine evet, ama size bir tek şartla müsaade ederiz. 10 yıl süre ile İspanya'da bir sene önce pazara sunulan otomobil sayısının yüzde 10'undan fazlasını yurt içinde satamazsınız. Size, bir yıl önceki toplam otomobil pazarının % 10'undan fazlasını İspanya'da sattırmayız. İsterseniz gelin ve yılda 1 milyon otomobil üretin. Otomobil pazarının toplamı bir yıl önce 100 bin ise, bu sene ancak 10 bin otomobil satarsınız. Bir yıl sonra 200 bin ise, 20 bin otomobil satarsınız. Ama istiyorsanız 1 milyon otomobil üretin. Bunun 990 binini ihraç ederseniz.»

SAĞLAM — Hükümet açık ve net bir koşul empoze ediyor.

ERZEN — FORD İspanya Hükümeti'nin şartını kabul etti ve ihracat için gelmiş oldu. Biz buna ülke olarak hiç cesaret edemiyoruz. Ona daha sonra değineceğim. Bu ne demektir bir yerde? Orada üretimde bulunan fabrikalara, Renault olsun Fiat olsun; «Arkadaş, bak ben sana 10 yıllık master planımı göstermiş oluyorum. Ayağın denk al. 10 yıl süre için bir korumacılığa geçiyorum. 10 yıl sonrasında kendini şimdiden her yıl için hazırla.» demek istedi. Aradan 3 yıl geçti. 1977 yılında, bu sefer General Motors, Opel'in bir tipini üretmek için İspanya'ya gitti. Aynı şeyleri söylediler. «Gelmemizden memnun oluruz. İşçi çalışacak, parça üretilecek. Ama 7 yıl süre ile —çünkü ilk master planının uygulamaya başlanmasının üstünden 3 yıl geçmişti— bir yıl önce oluşan iç pazarın % 10'undan fazlasını size bu ülkede sattıramayız. Üretimimizin geri kalanını ihraç edersiniz.» dediler. Şimdi sene 1990—1991, İspanya ile biz aynı rakamlarla başladık. Biz tam bir kakafoni içinde, kaos içinde gittik; ne olduğumuzu bilmeden. Döviz bir var, bir yok. Enflasyon düşük ama, döviz olmadığından parçaya yatıramıyorsunuz. Enflasyon düşük ama, maliyetleriniz giderek artıyor. Maliyetler niye artıyor? Çünkü üretiminiz düşük.

Sonuç olarak bugün Türkiye'de tam kapasite ile çalışan iki fabrika var. Tofaş ve Renault. Otosan ve Opel düşük miktarda üretim yaparlar. Opel yılda 4—5 bin civarında montaj yapar. Buradaki 4 fabrikada bizim Türkiye olarak üretimimiz yılda toplam 200 bine daha yeni ulaşacaktır. İspanya ise bugün yılda 1 milyon 600 bin otomobil

üreten ve bunun da 900 binini ihraç eden bir ülkedir. Şimdi hangisi doğru? Üstelik İspanya burada da kalmadı. Ortak Pazar'a geçerken bile şart koştu. Dedi ki; «Ben otomobilde ve filanca filanca ürünlerde korumacılığımı belirli bir süre devam ettireceğim.» İspanya Ortak Pazar'a ilk geçtiği yıl korumacılığı % 32 idi. Hâlâ devam ediyor.

ALPAY — Burada bir saplama yapabilir miyim? Sayın Erzen; «O zaman İspanya ithal ikamesini gerçekleştirirken, bir noktadan, belirli bir aşamadan sonra ihracata yönelmek koşulunu getirdi. Biz bunu 1960'lı, 1970'li yıllarda yapabiliydik.» diyor.

ERZEN — Kesin.

ALPAY — Bugün için, 1980'li yıllardan sonra, 1990'ların başında böyle bir şart var mıdır?

ERZEN — Sayın Alpay, çok güzel bir noktaya değindiniz. Maalesef hâlâ yok. Biraz önce teşviklerle ilgili en son kararnameyi getirttim. Adı «yurt dışından döviz kazandırıcı hizmetlerin ve işletmelerin teşviki» diye geçiyor. Aslında döviz kazandırıcı hiçbir niteliği yoktur. Baktığımız zaman görürsünüz. Kararname diyor ki; «Senin ihracatına karışmıyorum. Ne kadarını montaj yaparsan yap. Yan sanayi ile olan ilişkileri de kendin yürüt; yerli entegrasyon oranını da saptamıyorum.» Oysa İspanya bunların hepsini saptadı. «Belirli sürelerle entegrasyon şu olacak.» şeklinde, bütün ayrıntılar master planda yer alıyor. Bizde böyle bir şey yok. Bizde bugün otomobil fabrikası da kurarsınız, bilmem ne fabrikası da kurarsınız; bir tane mamul ihraç etmezsiniz, bütün teşvikleri de alırsınız. Bence bu, liberalizm değildir. Türkiye'de sağlıklı bir sanayileşme yok. Bu şartlar altında olamaz da.

ALPAY — Bu gerçeği belirtmekte yarar var.

ihracatta tarımdan sanayie geçildiği doğru ise, Kıbrıs'a gönderilenler ile hayali ihracat dışında hangi sınai ürünün hangi ülkeye ihraç edildiğinin ortaya konulması gerekir; devlet, gelişmiş ülkelere benzer biçimde, ithalatı koşullandırıp bilinçli korumacılık yapmalıdır; aksi halde liberalizm orman kanunu gibi işler

ERZEN — «İhracatta tarımdan sanayie geçtik.» deniliyor. Ben buna pek katılmıyorum. Peki, neyi ihraç ediyorsunuz? Ben hep bunu soruyorum. Örneğin tekstil. Tekstil niye patlama yaptı? Çünkü, büyük şehirlere göç var. Sanayinin yoğun olduğu bölgelere büyük göç var. Ucuz el emeği var. Pamuğu ucuzla üretebiliyorsunuz, pamukta dünyada belirli noktalara varmış bir üretimimiz var. İplik ve dokuma endüstrisinde tecrübe birikimimiz var. 1980'li yıllarda hayali ihracatla beraber bir pazar açıldı. Bakın o tarihlerdeki ihracata. Örneğin, Türkiye'de bir deri ihracatı vardı. Başka belirli konularda da ihracat vardı. Ancak, yapılan ihracat Türkiye'deki toplam üretimden daha fazla gözüktüyordu. Hayali ihracatla belki de ucuz bir hareket verilmek istendi. Bugün ihracatçı firmaların büyük kısmı kapanıyor, çok zor durumdalar. Sanayi ürünlerinin hangisini ihraç ediyorsunuz? Oto-

mobil ihraç etmiyorsunuz. Ama ihraç rakamlarında gözüktüyor. Çünkü, Kıbrıs'a otomobil satıyorsunuz, bu ihraç sayılıyor. Bugün Kıbrıs'a sattığınız otomobil, toplam ihracatın % 83'üdür. İhracat sayılır, çünkü Kuzey Kıbrıs başka bir ülkedir. Bir bakıma buna mecbursunuz. İhracat saymazsanız, Kıbrıs'ın politik durumuna da gölge düşürsünüz. Kuzey Kıbrıs'ı başka bir ülke olarak tanıdığımız için, yaptığımız ticaretin adına ihracat demeniz lazım. Bu durumda, hakiki anlamda bir ihracatın olduğuna ben inanmıyorum.

SAĞLAM — Bir şey söyleyebilir miyim, Sayın Erzen? Çok ayrıntılarını bilmiyorum ama, benim hatırladığım kadarıyla, o firmalara bu tür teşvikleri verirken bir ihracat mükellefiyeti de tahmil ediliyordu, yükleniyordu. Geç-

PROF. DR. DÜNDAR SAĞLAM

miş yıllarda bu tür yatırımlara izin verilirken, bir ihracat mükellefiyeti de yükleniyor muydu, Sayın Alpar?

ALPAR — Yabancı sermaye için zannetmiyorum. Özellikle 1980'den sonra.

ERZEN — 1980'den sonra kesin yok.

ALPAR — Ben bunu Devlet Planlama Teşkilatı yetkililerine sormuştum. «Serbest piyasa mekanizmasında yabancı sermayenin gelmesini istiyoruz. Niye 'İhracat yapın.' gibi koşullar koyalım?» demişlerdi. İzin verirsiniz biraz teoriye değineyim.

SAĞLAM — Evet, çünkü önümü-zü görmemiz lazım.

ALPAR — Şimdi korumacılık dediğimiz zaman, aklımıza gümrük vergileri ve fonlar geliyor. Biz şöyle düşünüyoruz: «Gümrük vergilerini ve fonları düşürürsek, korumacılık azalır, ithalatı libere ederiz; vergi ve fonları arttırsak, korumacılık da artar.» Halbuki olay böyle değil. Artık bugün Batı'da gümrük vergisi dışı kısıtlamalar daha önemli. Ben buradaki inancımı da söylemek istiyorum. Ama bu bir inanç, böyle uygulansın demek istemiyorum. Ben Türk sanayiinin dış pazara açılmasının ancak dış rekabete açılmasıyla mümkün olacağı kanısındayım. Ve son yıllarda ithalatın libere edilmiş olmasının da terbiyevi etkisi olduğu kanısındayım. Yani otomotivden bir örnek vereyim. Eğer bugün mevcut otomobil fabrikaları daha iyi modeller üretiyorlarsa, tamamen rekabet nedeniyle. Yalnız Türkiye'de olan çarpıklık şu: A.B.D. ve Avrupa Topluluğu bugün hâlâ korumacılık yapıyor. Ama bunların gümrük vergileri % 15 civarında. Korumacılığı gümrük vergileri ile yapmıyorlar.

Bir tesadüf olacak Dünya gazetesinde yarın çıkacak yazım otomotiv sana-

yı ile ilgili. Şimdi Japonlar Avrupa Topluluğu ile bir anlaşma yaptılar. 1992'den itibaren 7 yıl için Avrupa Topluluğu'na yılda ancak 1 milyon 300 bin araba satabilecekler; birincisi bu. İkincisi; Japonya, İspanya ve İngiltere'de birer montaj fabrikası kurdu. Avrupa Topluluğu bu fabrikalardaki üretime bile kısıtlama getiriyor. Bunu da yıllık olarak 1 milyona 280 bin araba ile kısıtlıyorlar. Aslında bu bir korumacılıktır. Gerçekten gümrük vergileri gayet düşük. Ama korumacılık var.

Halbuki Türkiye'ye bakıyoruz, 30 ayrı marka araba geliyor. Sayın Erzen'in üretim alanı ile ilgili olduğundan hep otomotivi anlatıyoruz, oysa başka şeylerden de söz edebiliriz. Devlet olarak ithalata bazı koşullar koymak, hiç kimsenin aklına gelmiyor. Örneğin; «Asgari 120 tane bayilik kurmak ve servis istasyonu açmak zorundasınız.», «Yedek parçalarda şu maliyeti tutturmak zorundasınız.», «Parçalardan bir kısmını burada üretmeniz gerekir.» gibi... Bu, bilinçli korumacılıktır. Bunu yapmadığınız zaman, liberalizm bir orman kanunu şeklinde işler.

ERZEN — Tamamen başıboş.

ALPAR — Yalnız bir nokta çok önemli. Korumacılık politikası güderken, 1980'den önce yapıldığı gibi, içerideki üreticiyi şımartmayacaksınız, tekelleşmesine yol açmayacaksınız. Renault için bir şey söyleyemeyeceğim ama, Fiat için söyleyebilirim; üretimde hâlâ 1967'nin teknolojisini kullanan ve çok tüketim yapan yatay motorların veya dikey motorların kullanılmasına izin veren bir sistem de aslında liberalizm değildir. Ona öyle teşvikler getireceksin ki, eski teknolojiye vazgeçecek. Bence bugün Türkiye'de belli modeller dışın-

da öğrenilecek bir yeri yok otomotiv sanayiinin.

Şimdi tekrar başta söylediğim konuya geliyorum. Ben ithalatın libere edilmesinin sanayi üzerindeki terbiyevi etkisine son derece inanıyorum. Yalnız bakınız, A.B.D. ile ve Avrupa ile aramızda çok önemli bir fark var. Avrupa ve A.B.D. daha çok gümrük dışı korumalarla sanayiini koruyor. Ama bugün A.B.D.'de üretilen otomobiller, Uzak Doğu'da satılabilir, Avrupa'da satılabilir; yani uluslararası bir rekabet mevcuttur. Halbuki Türk sanayiinin uluslararası rekabete çıkması söz konusu değil. Sen gümrük vergilerini indir, dışarıdan mal gelsin, aynı zamanda senin ülkende üretilen mal da dışarıya çıkabilsin. Bizde giriş mekanizması çalışıyor, fakat Türkiye'den mal çıkamıyor. Bu noktaya değinmek istedim.

liberasyon politikalarının makro ve mikro ekonomik modellerle bütünleştirilmesi gerekir; hiperenflasyon ortamında liberasyon öngörülüyorsa, terbiyevi fonksiyon gerçekleşemez; çünkü tüm iç fiyatlar ve iç dengeler altüst olur; sanayicilerin en büyük isyanı buradan kaynaklanmaktadır

ALPAY — Bu nokta bence çok önemli. Liberasyon politikalarının makro ve mikro ekonomik modellerle bütünleştirilmesi lazım. Yani kısmi entegrasyondan tam entegrasyona geçerken

bu modeller üretilmezse son derece önemli çarpıklıklar oluyor. Bir örnek vermek gerekirse, eğer sizin ülkenizde bir hiperenflasyon varsa, hiperenflasyon ortamında bir liberasyon öngörüyorsanız, ülkede hiçbir zaman sizin arz ettiğiniz, öngördüğünüz terbiyevi fonksiyon gerçekleşmez. Çünkü bu enflasyon ortamında bütün iç fiyatlar, iç dengeler altüst olur. Nitekim Türkiye'de ona yakın bir durum söz konusudur. Bugün sanayicilerin TUSİAD da dahil olmak üzere en büyük isyanı buradan kaynaklanmaktadır. Yani bu terbiyevi fonksiyonu makro ve mikro politikalarla bütünleştirmedikçe, başarılı sonuç alamazsınız.

SAĞLAM — Çok doğrusunuz. Ben de burada bir noktayı açıklamak istiyorum. Biliyorsunuz, Türkiye'de kamu finans açıkları enflasyonun ana nedenlerinden biri, Türkiye'de son yıllarda görülmemiş bir kamu dengesizliği başladı. Devlet harcamaları içinde, konsolide bütçe harcamaları içinde vergi gelirlerinin payı hızla düşüyor. Oranlar % 57'lere falan düştü. Türkiye tamamen açık finansman, fonlar ve saire ile dengelenen bir bütçe ile yönetilmeye başladı. Böyle bir dönemde liberalizasyon politikası uygulanınca, ithalattan alınan gümrük vergisi ve fonlardan vazgeçilmiş oldu. Son yıllarda vergi gelirlerindeki anormal kanama, bu liberalizasyon politikası ile birleşince, iyice arttı. Bunlar tehlikeli gelişmelerdir. Daha geçen gün yeni Hükümet, Mesut Yılmaz Hükümeti, 21 trilyon TL'lik ek ödenek bütçesini Meclis'ten geçirdi. Bütün dengeleri tümüyle altüst eden bir olay. Biliyorsunuz, 1991 yılının tümü için öngörülen bütçe açığı 20 trilyon idi. Senenin dokuzuncu ayında ek bir ödenekle bu

bütçe açığı katlandı. Liberalizasyona geçiş zamanı bu açıdan iyi tespit edilememiştir.

ALPAY — 1990 yılı ile ilgili olarak bir başka gösterge üzerinde durmak istiyorum: Dış borçlanmanın ihracata oranı. Bu, % 297'ler civarındadır. Böyle bir oran dünyanın hiçbir tarafında kabul edilmez. Böyle bir anlayışla liberalasyon terbiyevi fonksiyonu icra edemez. Olsa olsa Türkiye'yi açık bir pazar haline dönüştürebilir. Mevcut olan sanayi tesislerimizin ortadan silinmesi tehlikesi ile de karşı karşıya kalabiliriz. Aslında çok güzel; dışarıyla rekabet edelim, onların standartlarına ulaşalım, pazarlama teknikleri de dahil olmak üzere tam entegrasyona geçebilelim. Ancak, bunlar yapılırken ülke ekonomisinin içinde bulunduğu koşulların iyi değerlendirilmesi, göz önünde tutulması gerekir. Bunun bir başka belirgin olumsuz etkisi de, gelir dağılımındaki olumsuz etkisidir.

ERZEN — Tabii, Şimdi müsaade ederseniz ben o «terbiyevi etki» konusuna değinmek istiyorum. İthalatın liberale edilmesinin terbiyevi etkisi, belki -örnek olarak aldığımız- otomobil fabrikalarında kapasite arttırma yönünden oldu. Ama model yönünden, onu kesinlikle ifade edeyim, hiçbir şey fark etmedi. Çünkü ithalat birden patladı. Oysa biz Renault 21 tipinde ve 11 tipinde, Tofaş Tempra tipinde, Opel ise Vectra tipinde otomobil üretimine çok önceden karar vermiştik. Çok önceden onların planları ve her şeyi hazırlanmıştır; yatırım başlamıştı. Zaten teşvik tarihlerine baktığınız zaman 1987'lere iner. Renault 21'in teşviği 1988'e iner. O zaman ithalat diye bir sorun yoktu. Şimdi ithalatın patlamasındaki asıl terbiyevi

konuya gireceğim. Olay, Döviz-Türk Lirası parite dengesizliğinden kaynaklandı. Siz bir ülke düşünün. Enflasyon % 70. Ülkede üretim yapan tüm faktörler % 70 enflasyon ve diğer daha olumsuz şartlarla çalışıyorlar. Örneğin, toplu iş sözleşmesi işçi ücretlerinde % 300 civarındaki bir artış getirmiştir. Elektrik giderleri % 300 ile % 500 arasında değişen oranlarda artıyor; diğer maliyet girdileri hep enflasyon oranının üzerinde artıyor.

1991 yılında otomobil ithalindeki daralma, kur politikasından kaynaklanmıştır; ancak, otomotiv endüstrisinin Türkiye'de yolunu bulması için, akılcı döviz kuru politikasının yanı sıra; özel teşviklerin, makro ve mikro planların, yabancı ana şirketler ile devlet düzeyinde pazarlıkların yapılması gerekmektedir

Öte yandan bakıyorsunuz, aynı yıl içinde doların artışı % 26 olmuş. Bu durumda ithalata suni bir ucuzlama getirmiş oluyorsunuz. O yapay ucuzluk sonucu Türkiye'ye 1990 yılında 70.000'e yakın otomobil girdi. 1991 yılına girildiğinde parite nispeten düzeliyor. Döviz enflasyon oranında değer kazanmaya başlıyor. Bunun sonucu otomobil ithalında azalma oluyor. Türkiye ithalat serbestliğinde şu anda dünyanın ender ülkelerinden biridir. Fiziki durum müsait olsa, bir günde Türkiye'ye bir milyon

otomobil ithal edebilirsiniz. 10 milyon da edebilirsiniz. Sizi kısıtlayan hiçbir şey yok. Ne bir kota, ne bir gümrük vergisi; hiçbir şey kısıtlamıyor sizi. Bir günde Türkiye'nin giriş kapılarına istediğiniz kadar ithal otomobili yığabilirsiniz. Herhangi bir kotasyon aranmaz. Bu otomobil eski imiş, Doğu Bloku'ndanmış, havayı kirletiyormuş, servis istasyonu yokmuş, parçası yokmuş ve saire gibi... Gökten bir güç inse, bir günde Kapıkule'den 10 milyon otomobil geçebilir. Hiçbir sorunu yoktur. Bu konuda dünyada, hem sanayisi olan hem de böyle bir uygulamada bulunabilen ender ülkelerden bir tanesiyiz.

ALPAY — Demek ki Batılıların titizlikle üzerinde durdukları o birtakım korumalar konusunda biz aynı titizliği göstermemişiz.

ERZEN — Bu konuda bazı rakamlar vereceğim zaten. Demek oluyor ki, 1991 yılında tüm otomobil ithalatı 70 bin yerine 35 binlerde kalacak. En fazlası 40 bine varacak. Ne olmuş? Sadece parite yükselmiş. Doların fiyatındaki artış enflasyonla eş düzeye çıkmış, her şey rayına oturmuş. O zaman ithalatçı nerede? Yok. Terbiye söz konusu değil. Bakın rakamlara. Biraz önce Sayın Alpay değindi. Yakın zamanda AT ülkeleri ile Japonların arasında ithalat anlaşması yapıldı. Burada Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan aldığım bilgiler var. Geçiş dönemi sonunda Ortak Pazar ülkelerine 1,2 milyon Japon otomobili girebilecek. Bu da Topluluğun geçiş dönemi sonunda yani 1994 sonu ve 1995 başında, toplam otomobil talebinin ancak % 16'sıdır. Japonya'dan yapılacak ithalat bu oranı geçemez. Biz hâlâ hiçbir sınırlama uygula-

mıyoruz. Bir yandan da Ortak Pazar'a girelim diye uğraşyoruz. Biz GATT'a falan imza attık. Fakat bunların hiçbiri Türkiye'de geçerli değil. Gerçek rakamlara indirmişler; geçiş dönemi sonunda yani 1994-1995 yılında İngiltere'ye girebilecek Japon otomobilinin sayısı sadece 190 bindir. Fransa, «150 binden fazla almam.» diyor. İspanya yılda 79 bin otomobil alıyor. Neredeyse geçen yıl Türkiye'ye giren miktarda otomobil. Portekiz ise «Yılda 23 binden fazla almam.» diyor. Şimdi bu ülkeler de liberal. Biz de liberaliz. O ülkeler ithalatın terbiyevi etkisini niye düşünmüyorlar?

SAĞLAM — Bir şey sorabilir miyim, Sayın Erzen? Biraz önce dediniz ki; «1991 yılında araba ithalatındaki daralma kur politikasından kaynaklanıyor.» O zaman doğru yöne doğru gidiliyor demektir. Spesifik, selektif bir koruma yerine kur politikasını doğru saptadığımız takdirde Türk otomotiv endüstrisi yolunu bulabilir mi?

ERZEN — Yine bulamaz. Yine kolay kolay bulamaz.

SAĞLAM — Demek ki, «Özel spesifik teşvikler ve yönlendirme şarttır.» diyorsunuz.

ERZEN — Evet; özel spesifik teşvikler, özel makro ve mikro planlar, çokuluslu şirketlerle devlet düzeyinde yapılacak pazarlıklar gerekiyor. Ortak girişim veya birlikte girişim – ki ona joint venture diyorlar. Ama, birlikte girişim deyimi benim kelime olarak daha çok hoşuma gidiyor. – çok yanlış ele alıyoruz. Özel sektör olarak da devlet olarak da. Bizim birlikte girişim anlayışımız, karşımızdaki yabancı ile el sıkışmak, «Boğaz güzel, balık güzel, rakı

hepsinden güzel.» deyip, çok açıkçası yediğimiz ve yiyeceğimiz kazıkları iyi hesap edememek. Burada kalıyoruz. Biz hâlâ eski tip Türk/Osmanlı türünden el sıkışmalar yapıyoruz. Biz hâlâ Fransız'ın bir Belçikalı ile, bir İngiliz'in bir Portekizli ile, bir Alman ya da bir Japon ile el sıkıştığı türde el sıkışmalar yapamıyoruz. Bu, içinde yaşadığım özel sektör için de geçerli, kamu sektörü için de geçerli.

SAĞLAM — Bir türlü rasyonel olamıyoruz.

ERZEN — En büyük sıkıntı ben-
ce buradan geliyor.

SAĞLAM — Duygusalılık bütün davranışlarımıza egemen bizim.

ERZEN — Türkiye hâlâ, her ne kadar sıcak savaş bakımından jeopolitik önemini kaybetmiş gözüküyorsa da, dünyada ve bölgede önemli bir yer tutuyor. Türkiye bugün tüm Avrupa için bir tramlen tahtası. Rusya'ya bir tramlen tahtası. Orta Doğu'ya bir tramlen tahtası. Yanımızdaki Romanya'ya, Bulgaristan'a, Macaristan'a bir tramlen tahtası. Türkiye'de bugün çok güzel yatırımlar yapılabilir. Her ülke kendi üretimini, tesislerini dış rekabete karşı koruyor. Buna korumacılık diyoruz. Çok affedersiniz bugün A.B.D.'de inek başına 1000 dolar sübvansiyon veriyorlar. Bunu sütü, yağı korumak için, inekçilik ölmesin diye yapıyorlar. Avrupa'da da öyle. 1000 dolar rakamı bizde bundan bir iki sene önce kişi başına düşen milli gelir rakamıdır. İnek başına 1000 dolar veriyor, A.B.D. gibi çok liberal bir ülke. Diyebilir ki, «Arkadaş, sen ineğini satabilirsen sat, bakabilirsen bak. Laissez faire - Laissez passer.» Hiç birini

demiyor, korumasını yapıyor. Bugün Fransa'nın kadın Başbakanı yarırtıyor, olmayacak diplomatik gaflar da yaparak, İngilizlere, Japonlara bağlıyor, onlara çeşitli benzetmeler yapıyor; kadının derdi ülkesindeki sanayiye korumak. Bize bakıyorsunuz, hiçbir şey yok. Teşvik belgelerine bakıyorsunuz, en ufak bir ihracat şartı yok. Yerli sanayi ile entegrasyona geçme şartı da yok. Oysa bugün Türkiye'de her ithal otomobil 3 kişinin ekmeğidir; ana sanayi ile yan sanayie baktığınızda. Türkiye sorunları çok büyük olan bir ülkedir.

SAĞLAM — İstihdam sorunu özellikle.

ERZEN — Gelişmekte olan bir ülke. Nüfus yüzde 2,5 artıyor, istihdam 1,2. Nüfusun % 48'i 20 yaşın altında. Ya hamal, taşıyıcı olacaklar Avrupa'da, ya da Sayın Hocalarımız onları yetiştirecekler bu kez yine Avrupa'nın kullanabileceği beyin olacaklar. Türkiye bu sorunlarla uğraşırken, hükümet «İthalatla terbiye oluruz.» diyor. Terbiye öyle bir olay ki, terbiye ederken çok dikkat edeceksiniz. Dozajı çok önemli. Öyle terbiye edersiniz ki, çocuk ise susar, sanayi de susar. Bizim en büyük korkumuz odur. Öyle bir terbiye olur ki Türkiye'deki sanayi, susma noktasına gelir. Susma noktasına geldiği zaman da sosyal olaylar birbirini izler. Susma noktası işçi çıkarmadır. Susma noktası üretimi düşürmektir. Maliyetlerin artmasıdır, kapasitenin düşmesidir, kapıların kapanmasıdır.

SAĞLAM — Sayın Erzen daha iyi bilecek, otomotiv ile ilgili yeni bir yazı okudum. Avrupa Topluluğu Komisyonu Renault ve Fiat'ın hükümetçe sübvansiyone edilmesine karşı çeşitli ön-

lemler alıyor. Biliyorsunuz, Ortak Pazar'da gizli, açık sübvansiyon uygulaması yasak. Her iki firmanın Brüksel'den talebi şu: «Beni beş yıl müddetle Japon rekabetine karşı koru.» Böyle bir şey var değil mi?

benzer ülkeler gibi, liberasyona karşın türkiye'de 1980'lerden sonra yaşam ve ekonomik tercihler gelişigüzel sürüyor; acaba bu ülkelerin tercihlerine dış etkiler mi yön veriyor? neden uygulanan liberal politikalarından sağlıklı sonuçlar alınamıyor?

ERZEN — Evet, var. Bu Renault için şu açıdan geçerli. Renault hâlâ daha bir rejî. Her ne kadar soyadı değişti ise de. Eskiden adı «Régie National des Usines Renault» idi. Şimdi sonuna bir de «Société Anonyme» eklediler. Rejî, anonim şirket oldu. O da devekuşu gibi bir şey. Rejî nasıl anonim şirket olur? Ama onlar bir geçiş dönemindedir. İtalya'da da tüm otomotiv sanayiine bir aile hâkimdir. Sadece Fiat değil, Alfa Romeo'sundan, Lancia'sına, Ferrari'sinden aklınıza gelebilecek diğer bütün otomobillerine kadar tek aile üretime egemendir. Hepsî aslında Fiat grubundadır. Tabii bu da bir yerde haksız rekabete yol açıyor. Nitekim Renault'un istediği korumaya en çok Peugeot karşı çıkıyor. «Ben özel sektörüm. Sen devlet sektörüsün. Kendini koru-

yorsun.» diyor. Doğrudur, haklıdır da. Ama Fransa bunu gördüğü için, belirli bir süre sonunda Renault'un KİT olmasına son verecek. Kesin özelleştirecekler.

ALPAY — Efendim, izin verirseniz, burada bir nokta benim dikkatimi çekti. Aslında 1980'lerden sonra da bu gelişigüzel devam ediyor olabilir. Bana liberasyon olmasına karşın gelişigüzel yaşamaya ve ekonomik tercihler yapmaya devam ediyoruz gibi geliyor. Çünkü dikkat ediyorum, 1980'li yıllara girerken biz bu liberasyon politikası tercihlerimizi yaptığımız sırada, Latin Amerika'daki ülkeler de aynı tercihleri yapmış. Ancak, 1970'li yıllarda Latin Amerika, bir baskı rejiminden çıkıyordu ve 1980'li yıllarda demokratik bir rejime giriyordu. Biz ise 1970'li yıllarda örneğin sendikal hakların tanınmış olduğu, sosyal konularda önemli adımların atıldığı nispi demokratik bir yapıdan 1980'de kısıtlayıcı yapıya giriyorduk. Yâni her iki taraf için de ekonomik liberasyon söz konusuydu. Biz çeşitli baskılar altına girerken, onlar sosyal demokrasiye, özgürlüğe giriyorlardı. Bakıyoruz, aynı politikalar orada da uygulanıyor, bizde de uygulanıyor. Benim tartıştığım çevrelerde şu soru soruluyor: Acaba bu ülkelerin tercihlerine yön veren dış etkiler mi söz konusudur?

SAĞLAM — Çok yukarılardan bir yönlendirmenin olduğunu mu söylüyorsunuz?

ALPAY — IMF ile olan anlaşmalar tetkik ettiğiniz zaman, liberasyon ile ilgili birtakım koşullar var ki, hepsi birbirine benziyor. Major tarafından geçenlerde Sovyetler Birliği'ne yedi zengin ülkenin takdim ettiği öneri paketin-

de de aynı noktalar yer alıyor. Mesela, deniliyor ki; «Ruble'yi yakın bir gelecekte derhal konvertibl yapacaksınız. Bizim oralara gelip sizin petrol yataklarına yatırım yapmamızı mümkün kılacaksınız. İhracatı artık sadece devlet yapmayacak. Fertler de ihracat yapabilecek.» Major'un Sovyetler Birliği'ne sunduğu paket ile IMF'nin o günkü koşullarda, 1980'lerde Türkiye'ye sunduğu öneriler arasında paralellik var gibi geliyor.

SAĞLAM — Buyurun Sayın Alpar.

ALPAR — Buraya kadar yapılan konuşmalardan Türkiye'de uygulanan liberal politikaların yanlış olduğu kanaatine vardık. O zaman 1980 sonrası uygulanan politikalar neden sağlıklı sonuçlar veremedi? Bu konuda iki açıklama yapmak istiyorum. Evvela ithalat yoluyla sanayi terbiye edilmesine eğilmek istiyorum. İkinci olarak liberal politikalar neden eleştiriliyor, neden başarılı olamadı? Bu soruya cevap arayacağım. Şimdi birincisine geçiyorum. Terbiyevi etki dediğim zaman, kendi haline terk edilmiş bir endüstri terbiye edilmiş olmaz. Mesela, otomotiv sanayii de kendi haline bırakılmıştır. Sayın Sağlam, «İhracat koşulu yok mu?» diye sordu. Aksine, eğer Renault'un ve Fiat'ın ilk geldiği zaman yaptıkları lisans anlaşmalarına bakarsanız, her iki firma için de «Hiçbir ülkeye ihracat yapamazsınız.» kaydının bulunduğu görürsünüz. Çokuluslu şirketler kendilerine yeni rekabet alanı yaratmak istemezler. Tabii bu çokuluslu şirketlerin politikasıdır. Yabancı sermayeyi çok istiyorsan «Eh ne yapalım.» der çekersin.

Türkiye'deki ilgili yönetici hiç mi

ileriye görmez? Yabancı kuruluşların yetkililerine; «Kardeşim, 10 yıl sonra bu 67 model teknolojiyi sen kendi ülkende değiştirdiğin zaman bende de değiştireceksin.» diyerek lisans anlaşmasına bir hüküm koymaz mı? Koymaz. Bilindiği gibi, dışarıda rekabet edilen bir sanayi korunmalıdır; bunda terbiyevi etki vardır ve o korunmaya layıktır. Onun için A.B.D. korumakta haklıdır. Çünkü Amerika Japonya'ya araba satabiliyor. Siz hiçbir yere araba satamıyorsunuz. İsteddiğiniz kadar açın. Açsanız da kapasanız da zaten bir yere bir şeyi satamıyorsunuz. Kaliteniz ve diğer standartlarınız uluslararası niteliklere uygun değil.

ERZEN — Doğru.

ALPAR — Zaten anlaşmalar öyle, satamazsınız. Sayın Erzen, bir örnek vereyim. Belki «Bu kadarını nasıl biliyor?» diyeceksiniz. Bakın bizde lisans anlaşmasında otomotiv sanayiinde şöyle bir şey var. Ben ilk yapılan lisans anlaşmalarından söz ediyorum. Belki sonra değişmiştir. Otomobilin fabrika satış fiyatı, eksi yerli girdiler (Türkiye'de yapılanlar), kalan miktar, üretim miktarına göre % 3 ile % 1,5 arasında bir oranla çarpılır ve böylece ortaya yabancıya ödenecek olan royalti çıkar. Royalti hesabı buna dayandırılmıştır. Satış fiyatı eksi yerli girdiler. Şimdi bu uygulamanın sonunu, montaj sanayiini gözönünde tutarak düşünün. Ben bunu bir türlü çözemedimşimdii.

ERZEN — Doğru söylüyorsunuz. Ona ben de çekinmeden değinebilirim. Royaltide olay şu: Yerli parça alırsanız royalti hesabına girmiyor. Ama ithal parçanın hepsi royalti hesabına girer. Bunlar, otomobil üretiminde kullandığı-

nız, CKD tabir ettiğimiz, tamamlanmamış anlamına gelen parçalardır. Montaja hazır gelen parça demektir. Bu rakam arttıkça yani CKD rakamı arttıkça, montaja dönük çalışma yaptıkça, royalti de artar. Üretimde kullanılan yerli parçalar azaldıkça, royalti artar. Yerli parça oranı arttıkça royalti düşer.

liberal politikaların türkiye'de başarısız olmasının nedeni şudur: liberasyonun kendine göre hukuki yapısı ve altyapı kurumları vardır, ülke bunlardan yoksundur; ankara bürokratlarının ekonomiden kopuk, keyfi olarak uyguladıkları liberalizm, aslında çok ciddi ve gelişigüzelikten uzak bir disiplindir

ALPAR — Neden Türkiye'de 1980'den sonraki liberal politikalar başarılı olamadı? Çünkü liberalizmin de kendine göre bir hukuki yapısı, altyapı kurumları var. Türkiye 35-40-50 yıl içe kapanık bir ekonomik model uyguladıktan sonra, bir gecede, bir yılda veya iki yılda her şeyi değiştirip yepyeni kavramlar tanıdı. Serbest bölge, özelleştirme, fonlar, dış ticaret sermaye şirketleri, ithalatın liberasyonu gibi... Bütün bunlarla bir liberal politikaya dönmek istedi. Fakat bunları uygulayabilmek için altyapı yoktu. Bizim Ticaret Kanunumuzda, ticaret hukukumuzda bir dış ticaret sermaye şirketi kavramı yoktur. O yüzden

hayali ihracat sorun olmuştur. Baypas yapan mı sorumlu, mühür veren mi sorumlu? Özelleştirme dava konusu olmuştur. Neden? Çünkü özelleştirme ile ilgili yasal düzenlemeler yoktur. Böyle bir bilgi birikimi yoktur. Serbest bölgenin Türkiye'nin ihracatını arttıracacağı zannedildi. Hiç öyle bir şey olmadı. Çünkü serbest bölge ile ilgili düzenlemeler tam anlamıyla yapılmadı. Birincisi budur, altyapı eksikliği vardır.

Başarısızlığın ikinci nedeni, - Ben bir Ankaralı olarak bu noktanın üzerinde özellikle duracağım. - bürokratların, bakanların liberasyonu kendi kendilerine, ekonomiden kopuk olarak uygulamak istemeleridir. Biliyorsunuz, eskiden Devlet Planlama Teşkilatı'nda özel ihtisas komisyonları vardı. Bu özel ihtisas komisyonları özel sektör, üniversite ve devletin katılımı ile oluşurdu. Fakat 1983 sonrası, kararnamelerin bir gecede hazırlandığı, üstelik geriye doğru yürüdüğü, aynı kararnamenin üst üste üç kere değiştiği bir dönemdir. Meşhur terlik kararnamelerini biliyorsunuz, Irak'a yapılan ihracat olaylarını biliyorsunuz... Böylece Türkiye, aklına gelen bürokratin, sabah erken kalkan bürokratin, teşvik kararnamesi yazıp yayınladığı bir döneme girmiştir. Örneğin, bir bakan ithalatı serbest bırakarak liberalizm şampiyonluğu yapmak istedi; gümrük vergilerini indirince, yaş meyve ve sebze fiyatlarının ucuzlayacağını zannetti. Bir başka bakan, Sayın Pakdemirli, herkesin ücretine zam yapılırken; planlıların maaşlarını indirerek serbest piyasa ekonomisinin perçinleşeceğini zannetti. Liberal politikalar, bürokratların, bakanların gelişigüzel keyfi uygulamaları yüzünden başarısız olmuştur. Bunun

da temel nedeni, liberalizmin orman kanunu zannedilmesidir.

Burada son olarak, güncel olduğu için, Planlama ile ilgili bir şey söyleyeceğim. Bugün sanayileşmiş ülkelerdeki bütün çokuluslu şirketlerin çok geniş araştırma bölümleri vardır. Projeksiyon departmanları vardır. Türkiye'de özel sektör böyle güçlü olmadığı için, makro ekonomi ile ilgili projeksiyonlar yapılamadığı için, Devlet Planlama Teşkilatı'nın önemi devreye girer. Ama hükümet bunu da içine sindiremedi, moda ya uyup «Planlama» sözcüğünü çok sosyalist bularak, Planlama'yı cezalandırmaya kalktı. Özet olarak 1980 sonrası politikaların başarısızlığı bence keyfilikte yatmaktadır. Liberalizmin gelişigüzellik zannedilmesinde yatmaktadır. Halbuki liberalizm bir disiplin demektir. Sosyalizmden daha ciddi bir disiplindir.

SAĞLAM — Buyurun Sayın Alp, sizin görüşlerinizi alalım.

ALP — Biraz önce Sayın Alpar'ın belirttiği bir husus var. 1960'lı yıllarda otomotiv sanayiine yatırım yapılırken, anlaşmalara «İhracat yapılmayacaktır.» şeklinde birtakım hükümler konulduğu söz konusu. Bugün için bile, 1980'li yılların sonunda yapıldığını bildiğimiz birtakım ortak yatırımlar (joint venture) var. Mesela lastik sektöründe. Biz biliyoruz ki, ortak yatırım anlaşmalarında «İhracata yönelinilecektir.» şeklinde hüküm olmasına karşın, hiçbir şekilde ihracat yapılmamaktadır. Kâğıt üzerinde yapılmış gibi gösterilmektedir. Bence önemli olan, burada «İhracat yapılacaktır.» şeklindeki bir hüküm

koymak değil, o hükmün uygulama alanını sağlayabilmek ve onu işletebilmektir. Türkiye'de bu henüz işletilememektedir. Onun için de ben hep şundan korkuyorum: Liberasyon, 19'uncü yüzyılın o kötü anlayışı ile, Türkiye'yi tekrar bir anda defansı olmayan bir ülke durumuna sokabilir mi? Bunu düşünüyör ve endişe duyuyorum. Çünkü dünyada rekabetin bu kadar güçlü olduğu bir dönemde, Türkiye'nin de bir yerde kendi iç koşullarını ve sanayiini korumak ve rekabete açmak koşuluyla dünya ile entegrasyonu kaçınılmazdır.

SAĞLAM — 1980 öncesinde de, sonrasında da hiçbir şey ciddi biçimde programlanıp uygulanmıyor. Sayın Erzen, şimdi de sizin görüşlerinizi öğrenelim.

ERZEN — Sayın Hocaların belirttikleri gibi, 1980'den sonra da hiçbir şeyin bilinçli olarak yapıldığına inanmıyorum. Örnekler verebilirim. Devlet Planlama Teşkilatı'nın 1990 yılında başlayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nı alın; görürsünüz ki, Türkiye'deki otomobil talebi 1994 yılında 224 bin civarında olacaktır. Bunu yazarken ne bize sormuşlardır, ne üniversite çevrelerine sormuşlardır, ne de sokakta bir araştırma yapmışlardır. Kısacası hiçbir şey yapmamışlardır. O gün sabahleyin erken kalkan birisi büyük bir olasılıkla 224 bin diye bir rakam yazmıştır. Yetkililer, bürokrasi veya hükümet çevreleri otomobil talebinin 1994'de 224 bin olacağını düşünürken, biz bu rakamı geçen yıl aştık. 1990 yılında Türkiye'de satılan otomobil sayısı 225-230 bin civarındadır. Şimdi bu nereden kaynaklanı-

yor? Demek ki Plan'ın da hiçbir değeri yok. Demek ki Plan'da yazılanlar geçerli değil. Otomobilde bu böyle ise, o zaman turizme hiç bakmam. Çünkü Plan diğer üretim sektörleri için de geçerli değil demektir.

Öte yandan, bir yıl içerisinde otomotiv sanayiindeki farklılıklara bakıyorsunuz. KDV % 12'den önce % 15'e sonra % 20'ye çıktı. Çevre kirliliği vergisi geliyor. Bunların hepsi habersiz oluyor. % 12 ilave taşıt alım vergisi var. Bir an için bunların hepsini geçiyorum. Üç ay içerisinde Türkiye'de ithalatta koruma oranları ilk önce % 100'den % 75'e, sonra % 75'den % 47'ye düşüyor. Aradan bir hafta 15 gün geçiyor; «%47'den % 39'a düşürdük.» diyorlar. Tekrar 3 hafta geçiyor, % 39'dan % 32'ye düşürülüyor. Böyle bir uygulamanın, hiçbir plana, önceden hazırlanmış herhangi bir makro ya da mikro hedefe dayandığını zannetmiyorum.

Oysa Türkiye hâlâ daha dış pazarda önemi çok yüksek bir ülke. Nüfus artış oranı yüksek. Her şeyi olan büyük bir ülke. Gayet rahatlıkla bugün siz ihracat zorunluluğunu lisans anlaşmalarına koydurabilirsiniz. Sonra da uygulamayı takip edersiniz. Bu şuna benziyor. Belediyeler evlerin altına otopark yapma zorunluluğu getiriyor. «Otopark yapmazsam ne olur?» sorusunun cevabı şudur: «Para olarak cezanı vereceksin.» O zaman onun bir anlamı kalmıyor. Oysa esas olan evlerin altına garajların yapılmasıdır. «İhracat yapacaksın.» diyor; ama sonrasını takip etmiyor. Bu yüzden de olumlu sonuç alamıyor. Bence yanlışlıklar buradan

kaynaklanıyor. Royaltide de bu böyledir. Türkiye otomotiv sanayiini ele alın. 20 yıldır bu sanayide uğraş veriliyor. Artık teknolojiye belli bir yere varılmış olması gerekir. Bu belirli bir yere varıldığında yetkililerin ana lisansör firmalara şunu empoze etmeleri lazım: Türkiye'de belirli bir modeldeki otomobil uzun süreden beri üretiliyorsa, artık ona royalti ödenmemesi gerekir. Bu sürenin DPT veya diğer kamu organlarınınca tespit edilip, anlaşmalara konulup, sürekli irdelenmesi gerekir. Şimdi olduğu gibi bir karmaşa ve kargaşa içinde yaşamaya son verilmelidir.

SAĞLAM — Teşekkürler Sayın Erzen. Ben burada bir nokta üzerinde durmak istiyorum. TÜSİAD bir araştırma yaptı, son günlerde. Belki elinize geçmiştir. «21'inci Yüzyıla Doğru Türkiye; Geleceğe Dönük Bir Atılım Stratejisi» adında bir araştırma yaptı. Bu araştırmanın içerisinde benim önemli olarak gördüğüm ve toplantıya gelmeden önce tekrar gözden geçirdiğim bir bölüm var. Liberal politikalar içerisinde devletin yönlendirici rolü ile ilgili bir bölüm bu. Buna göre, merkezi otoritenin görevleri aşağıdaki sıra içinde yerine getirilmelidir:

Birinci aşama, merkezi otorite tarafından piyasada öncelikli sektörlerin saptanması. İkinci aşama, bu sektörlere yönelik stratejik programların hazırlanması. Üçüncü aşama, bilim ve teknoloji politikalarının belirlenmesi. Dördüncü aşama, teşvik sisteminin rekabet gücünü artıracak biçimde yeniden düzenlenmesi.

Yâni liberal ekonomi içerisinde bu-

lunmuş olmak böyle politikaları yürütmeye mani değildir. TÜSİAD yaptırıyor, özel sektör yaptırıyor bu araştırmayı ve kamuya diyor ki; «Sen yönlendir ve bu fonksiyonları en iyi biçimde yap.» Şimdi bu fonksiyonları yapacak olan bir merkezi otorite, bu kadar hassas ve dışa dönük meseleleri çözümlenecek bir bürokrasi var mı Türkiye’de? Özellikle son yıllarda bürokraside önemli bir kanama devam ediyor. Giden teknik personel yerine ikame edilemiyor. Dışa dönük son teknolojileri izleyecek, sektörlerin önceliklerini belirleyecek, teşvik politikalarını ona göre düzenleyecek devlet memurları lazım. Bir çıkmaz içindeyiz. Kim yapacak bu çok önemli devlet görevlerini? Bilmiyorum ama, ben böyle kötümser bir sonuç çıkardım. Sizler bir şey eklemek istiyorsanız, söz vereyim. Buyurun Sayın Alpay.

ALPAY — Sizin değindiğiniz nokta çok güncel ve önemli bir nokta. Bence burada iyimser olacak birkaç unsur da var. Belki de ilk defa olarak Türkiye’de TÜSİAD bu tür stratejik bir planın ve stratejik yönetimin esaslarını ve çerçevesini belirlemek üzere bir öneride bulunuyor: «Bütün diğer sektörler ve kuruluşlar dahil olmak üzere devlet, bürokrasi bir araya gelelim.» Onlar uzlaşma diyor. Acaba uzlaşmanın niteliği ne olacak? Ortaya uzlaşılabilir bir çerçeve çıkabilir mi? Ama ilk defa böyle bir servis vermeye gönüllü olması, TÜSİAD’ın bu konuda ne kadar ciddi olduğunu gösteriyor. Bu, bence son derece olumlu ve iyimser olmak için önemli bir nokta.

Burada Sayın Sağlam’ın değindiği

merkezi otoritenin görevlerine geleylim. Gerçekten önemli dört konuda bir an önce bu politikalar saptanıp uygulamaya geçilebilir mi? Bunun mekanizmaları nasıl oluşturulmalıdır? Bununla ilgili olarak zannediyorum çok yakın bir geçmişte bir Danışma Konseyi oluşturuldu, Başbakan Yardımcısı Sayın Prof. Pakdemirli’nin önerisi ile. Bu, olumlu bir adım olarak nitelenebilir ama, daha yapılacak çok şey var. Bu yöntem, hem Japonya’da, hem Güney Kore’de, hem de son zamanlarda Singapur ve Malezya’da uygulama alanı bulmuş, son derece başarılı olmuş bir yöntemdir. Ben olaya olumlu gözle bakıyorum. Başarılı olabilir diye düşünüyorum.

SAĞLAM — Şimdi bir de eskilerin deyimi ile seçim sathı mailine girdik. Bir ay sonra seçim yapılacak. Ben seçim sonucunda tek başına bir partinin iktidara gelmesini pek olası görmüyorum. Tabii bu düşünce bana ait. Koalisyonlar bu sorunların çözümünde gerçekten kolaylaştırıcı mı olur, yoksa zorlaştırıcı mı? Koalisyon konusunda yeterince tecrübemiz de yok. Türk insanının aile yapısından başlayarak, siyasi hayatımızın tümünde, kavga esasına, kriz yaratma esasına dayalı bir geleneği de var. Oysa bu temel meselelerin her biri bir konsensüs, bir uzlaşma gerektiriyor.

ALPAR — Sayın Sağlam, TÜSİAD’ın yaptığı araştırmanın saptadığı bu stratejiler çok önemli. Çünkü Türkiye 1980’den sonra günlük olarak olayları çözme stratejisine gitti. Türkiye’de, 1980 sonrasında, maalesef üniversitelerde ciddi araştırmaların giderek azaldığı

ni görüyoruz. TÜSİAD'ın yaptığı iyi bir çalışmadır. Ama TÜSİAD netice itibariyle bir taraftır. Sanayicilerin bir araya geldiği bir dernektir. Türkiye'de eksik olan tarafsız araştırma kurumlarıdır. Böyle kurumlar yoktur. Bakın Güney Kore'ye, «Güney Kore Kalkınma Enstitüsü» adlı bir kuruluş var. Bu, son 20 yılda Güney Kore'nin gelişmesine damgasını basmış kurumlardan biridir. Avrupa'da da, Amerika'da da birtakım tarafsız araştırma kurumları vardır. Üniversiteye bağlı kurumlar var. Türkiye'nin bu gibi özerk, hükümetin etkisinden bağımsız araştırma kurumlarına ihtiyacı var. Ve bu kurumlar, sanayi ile ilgili, ekonomik kalkınma ile ilgili, sek-

tör seçimi ile ilgili uzun ve orta dönemli stratejiler saptayabilirler. Ama bunların saptadığı stratejileri de gerek özel sektör olsun gerek bürokratlar olsun, veri olarak alıp politikalarını bunlara göre oluşturmalılar. Bu büyük bir eksiklik. Ben Türkiye'de günlük kararlarla bir iktisat politikası izlenebileceği konusunda değilim.

SAĞLAM — Değerli görüşlerinizle toplantıya katkıda bulunduğunuz için hepimize teşekkür ederim.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum», 17 Eylül 1991 tarihinde yapılmıştır.

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

EKONOMİDE GERÇEĞİ ARAYIŞ

Genel Ekonomik Görüşler • Serbest Pazar Ekonomisi • Ekonomik Kalkınma ve Kalkınma Stratejileri
 • 24 Ocak Kararları ve Özel Hükümetlerinin Ekonomik Politikaları • Gelir Dağılımı • Vergi Politikası
 • Para ve Faiz Politikası • Kur Politikası • Konvertibilite • Dış Borçlar ve İç Borçlar • IMF Politikaları
 • Sermaye Piyasası • Özelleştirme • Kamu İktisadi Teşebbüsleri • Ekonominin Demokratikleşmesi • Ekonomik Politikaya İlişkin Bazı Öneriler • Çeşitli Ekonomik Konular

1980 sonrası izlenen ekonomik politikanın bir eleştirisi niteliğinde olan bu kitap, tartışmaya açık olmak üzere alternatif politikalar önermekte, ekonomide bazı gerçekleri yakalamayı amaçlamaktadır.

Fiat 24.000 TL/Öğrencilere indirimli
 (Öğrencilerin yayınevine başvurmaları)

Politikada Gerçeği Arayış (Çıkıyor)
 Toplumsal Davranışlarda Gerçeği Arayış (Çıkıyor)
 Enflasyonda Gerçeği Arayış (Hazırlanıyor)

BAĞLAM YAYINCILIK

Ankara Cad. No: 13/1 34410 Cağaloğlu/İstanbul, Tel: 513 59 68

Ekonomik Göstergeler

	1989	1990	1991		
			Mayıs	Haziran	Temmuz
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	5976.9	7524.0	6051.0	6545.0	6443.0
Banknot Miktarı (milyar TL)	8365.4	14265.4	15757.7	18738.0	17816.7
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL)	6698.1	7641.2	9029.5	11100.1	11655.7
Hazıneye Kısa Vadeli Avans (milyar TL)	2564.9	3064.1	3972.0	5497.5	4591.1
BANKALAR (milyar TL)					
Toplam Mevduat	48234.9	72779.8	73699.7	76996.5	
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	9627.9	14597.4	11373.8	12984.8	
Tasarruf Mevduatı	22831.4	32569.3	39013.5	40867.9	
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	3377.1	5268.0	4887.5	5334.3	
Vadeli Tasarruf Mevduatı	19454.3	27301.3	34126.0	35533.6	
Mevduat Sertifikası	1978.4	2381.9	2475.7	2448.0	
Resmî Kuruluş Mevduatı	1698.8	3519.4	3470.7	3458.4	
Bankalar Mevduatı	4262.9	6837.6	3863.3	3768.1	
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	7835.6	12874.2	13502.8	13469.4	
Döviz Tevdatı	14170.3	22538.0	30182.3	31412.6	
Toplam Krediler	46046.6	80034.2	85636.4	90946.8	
Tarım	7364.1	12823.1	10598.9	10640.1	
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	5424.3	8319.8	9988.2	10356.7	
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkar)	1496.5	2477.4	2605.2	2676.1	
Gayrimenkul	3453.4	5094.4	5582.5	5890.8	
Denizcilik	105.2	107.7	104.7	116.4	
Turizm	780.6	1209.4	1500.2	1454.8	
Diğer İhtisas Kredileri	34.9	238.7	162.5	162.4	
Ticari, Sınal, Sair	27387.6	49763.6	55094.2	59649.4	
PARA ARZI (milyar TL)	20358.3	29763.6	30088.0	33419.0	33445.0
FİYATLAR (DİE Toplan Eşya 1981 = 100, Tüketici Fiyatları 1987 = 100)					
Toplan Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	2140.8	3524.4	632.9	641.5	655.9
Tarım (Genel)	2019.8	2992.5	619.5	607.8	596.6
İmalat Sanayii (Genel)	2157.7	3244.5	638.9	652.9	675.1
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	348.6	559.2	710.4	731.4	741.0
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	-	550.4	677.8	708.4	723.0
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	15726.6	22302.3	8033.0	9652.9	11411.0
Dışsattım (FOB)	11627.3	12959.5	5322.4	6283.64	7277.4
İşçi Dövizleri	3040.0	3426.0	1077.0	1285.0	1585.0

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışları dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimi (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Banka kredileri ayrı ayrı 1989 yılı sonu itibarıyla değiştirilmiştir. (4) Para arzı (M₁) dar tanımlıdır. (5) Toplan eşya fiyatları, 1991 Ocak ayından itibaren «1987 = 100» olarak verilmektedir.

Kurum Temizliği!

Kurum temizliği, gösterilmeden görülen bir kurum kimliğidir.

Ancak temiz olanın, temiz göründüğünü herkes bilir... görür... hisseder... konuşur... ve not verir!

Sağlıklı, temiz bir çalışma ortamı, herkesin hakkı; verimliliğin ve çağdaş olmanın gereğidir.

Yumuşak, emici, dayanıklı, hesaplı özellikleri ve kalitesiyle İpek Kağıt ürünleri, çalışma hayatımızın vazgeçilmez, günlük, temel ihtiyaçları arasında yer alır.

Kurumsal temizliğe yönelik hizmetler boyutunda İpek Kağıt, Mendil, Kutu Mendil, Peçete, Havlu ve Tuvalet Kağıtlarında; Selpak, Solo, Silen markaları ile sağlıklı, hesaplı ve pratik çözümler sunuyor.

İpek Kağıt'ın kurumsal temizliğin "Kuruluşa Özel" boyutunda sunduğu Peçete, Mendil ve Kutu Mendiller ise, kurumsal kimliğinizin simge ve mesajlarını özenle taşıır.

Bu çağdaş çözümlerden, zaman yitirmeden yararlanmak için *Girişim Pazarlama A.ř.'den, Cüneyt Çingitaş'ı (1-174 27 00) arayın... İpek Kağıt ürünleri Size hesaplı ulaştırılsın!*

İPEKKAĞIT

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. MEHMET BOLAK

EYLÜL ayının Borsa'da küçük dalgalanmalarla geçeceği ve seçim öncesi düşüşlerin Ekim başında yoğunlaşacağı tahmini tutarlı olmamış, ay boyunca küçük ama sürekli düşüşlerle İMKB İndeksi 3000 sınırının altına inmiş, ancak ayın son haftasında 2800-2900 arasında durgunlaşmıştır.

Gerçekte genel seçimlerin yaklaşmış olmasının Borsa üzerinde olumsuz etki yaratması için anlamlı bir sebep yoktur. İktidar ya da koalisyon ortağı adayı konumundaki partilerin hiçbiri Borsa'ya kötü gözle bakmamakta, tam tersine iktidara geldikleri taktirde Borsa'nın gelişmesi için çeşitli önlemler alacaklarını vaat etmektedirler. Bu durumda, Borsa'da seçim sonrası gelişmelerin umulandan iyi olması beklenebilir.

Ancak, dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, yatırımcıların veya aracı kurumların Borsa'nın kurtulması için devletten «maddi destek» beklmelerinin yanlış olduğudur. «Devlet zararlarımızı tazmin etmeli» mantığı borsa kavramına tamamiyle aykırıdır. Borsa, bir devlet bankası değil, riskin üstlenildiği, üstlenilen bu riske karşılık yüksek getirinin beklendiği, ancak zararın da göze alındığı bir serbest rekabet piyasasıdır. Bu riski göze alamayanların tasarruflarını banka, altın, döviz gibi daha güvenli yatırım araçlarına sevketmeler uygun düşecektir.

Aslında olaya uzun dönemde bakıldığında, son 5-6 yıl içinde hisse senetlerine yatırım yapanlar, diğer yatırım araçlarına güvenenlerden daha fazla kazanmışlardır. Ancak, hisse senedi sahipleri bazı dönemlerde çok aşırı kazançlar elde ederken, doğal olarak bazı dönemlerde de zarar etmişlerdir. % 500'lerin üzerinde kazançlar elde edildiği yıllarda kimsenin çıkıp da «biz hisse senetlerinden çok fazla kazandık, devlet bizden vergi alsın», ya da «fiyatlar çok aşırı yükseldi, devlet müdahale edip fiyatları düşürsün» dediği görülmemiştir. Kanımızca şimdi de kimsenin,

«devlet zararımızı karşılarsın, müdahale edip fiyatları yükseltsin» diye beklemeye hakkı yoktur.

Borsa'nın sağlıklı yapıya kavuşması gerek şirketlerin, gerek aracı kurumların, gerekse yatırımcıların daha bilinçli, spekülasyondan uzak, uzun vadeli menfaatlerini dikkate alan biçimde düşünmeye alışmalarına bağlıdır. Devletten beklenmesi gerekenler ise, konuyla ilgili yasal düzenlemeleri yapması, «doğru» bilgi akışını sağlamaya çalışması, hırsızlık ve sahtekârlık olaylarına karşı yatırımcının haklarını koruması olmalıdır. Devletin yanlış zamanlarda, yanlış fiyatlarla, özelleştirme yoluyla halka büyük miktarda hisse senedi arz ettiği ve zarara soktuğu doğrudur. Ancak, sadece kamu kâğıtlarını alanlar değil, en güvenilir özel sektör kâğıtlarını alanlar da büyük oranlarda zarar etmişlerdir.

Öte yandan, önceki özelleştirme sonuçlarını dikkate almadan, halka arz fiyatını irdelemeden ve basında yer alan çeşitli uyarıları önemsemeden bu hisseleri satışa çıktığının ilk günü kapışan yatırımcıların da ortaya çıkan sonuçlarda payları vardır. Son yapılan özelleştirme girişimlerinin öncekiler kadar başarılı olmaması ve arz edilen hisselerin çoğunun satılamaması, bu konudaki bilinçlenmenin güzel bir göstergesidir.

Borsa'yı olumsuz etkileyen faktörlerden biri, faiz oranlarının gelişimidir. Bankalar mevduat faizlerinde yarışa girmiş görünümde idirler. «Tablo 1»de 22 Eylül 1991 itibarıyla, mevduat hacmi yüksek bazı bankalarımızın uyguladıkları faiz oranları listelenmiştir.

Bankaların mevduat faizlerini yükseltmeleri, topladıkları fonları plase etmekte zorlanmaları sonucunu doğurmaktadır, Interbank faiz oranlarında düşümlere yol açmaktadır. Ayrıca, mevduat faizlerinin yükselmesi, kredi faizlerine de yansımakta, bu durum özellikle yüksek borç oranlarına sahip işletmeleri zor durumda bırakmaktadır. Faiz oranlarındaki artış Hazine bonusu faizlerini de etkilemiş, son yapılan ihalede, 3 aylık Hazine bonoları % 68.24 faiz oranıyla alıcı bulmuşlardır.

TABLO 1
Banka Faizleri (Brüt-%)

	Vadesiz	1 Ay	3 Ay	6 Ay	1 Yıl
Akbank	10	56	65	66	69
Garanti B.	10	56	65	67	70
Pamukbank	10	59	70	72	73
Vakıflar B.	10	56	67	68	61
Yapı Kredi	30	56	65	66	69
İş Bankası	10	56	65	66	69
Ziraat Ban.	10	51	60	61	61

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi'nin Eylül ayındaki değer kaybı % 13.04 oranında olmuş, indeks değeri, «27 Eylül 1991, Cuma» günü kapanış fiyatları itibarıyla 6913.80'e düşmüştür. % 13 oranındaki değer kaybı bu yıl gözlenen en yüksek aylık düşüş olduğu gibi, indeks değeri de bu yılın en düşük noktasındadır. İndeksteeki hisselerden Anadolu Cam'ın fiyatı sabit kalırken, ay içinde değeri artan hisse sayısı yalnızca 3 olmuştur. Bu hisseler % 16.67 ile Yasaş, % 7.69 ile Kartonsan ve % 1.61 ile Teletaş olmuşlardır. Ay içinde sermaye artırımını yapan Rabak'ta % 29.57 oranında bir değer kaybına rastlanırken, ayın en çok değer kaybeden diğer hisseleri Akçimento (% 22.08), Pınar Süt (% 20.09), Brisa (% 19.64), sermaye artırımını yapan Türk Demir Döküm (% 19.52), Koruma Tarım (% 18.52), Ege Gübre (% 17.86), Koç Holding (% 16.98), Ege Bira (% 16.67), Şişe Cam (% 16.67) ve Good-Year (% 16.36) şeklinde sıralanmışlardır. Dergimizin indeksi kapsamı dışındaki hisseler arasında da % 20'nin üzerinde değer kaybına uğrayanlar; Vestel (% 33.82), sermaye artırımını gerçekleştiren Santral Holding (% 25.84), Mardin Çimento (% 25.13), Eczacıbaşı İlaç (% 23.72) ve Enka Holding (% 20.59) olmuşlardır.

Ay içinde sermaye artırımına giden şirket sayısının çokluğu nedeniyle, bu artırımların geçen ay olduğu gibi, tablo şeklinde verilmesi uygun görülmüştür. «Tablo 2»de Eylül ayı içinde gerçekleştirilen sermaye artırımları yer almaktadır.

Türkiye'de ilk kurulan Yatırım Ortaklığı olan, Vakıf Menkul Kıymetler Yatırım Ortaklığı Anonim Şirketine ait hisse senetleri 28 Ağustos 1991 tarihinden itibaren Borsa kot içi pazarında işlem görmektedir. 20 milyar lira kayıtlı, 5 milyar lira ödenmiş sermaye ile kurulan şirketin hisseleri, 1.000 TL baz fiyat ile işlem görmeye başla-

TABLO 2
Eylül Ayı İçindeki Sermaye Artırımları (Milyon TL)

Şirket	Eski Ser.	Bedelli	%	Bedelsiz	%	Yeni Ser.
Edip İplik	20.000	2.000	10	12.000	60	34.000
Gentaş	6.400	2.560	40	3.840	60	12.800
Kav	12.000	9.000	75	6.000	50	27.000
Kent Gıda	9.000	9.000	100	27.000	300	45.000
Maret	35.000	-	-	17.500	50	52.500
Net Tur. (*)	14.400	8.640	60	5.760	40	28.800
Petkim	2.000.000	-	-	1.000.000	50	3.000.000
Rabak	15.000	9.900	66	20.100	134	45.000
Santral H.	15.000	45.000	300	90.000	600	150.000
T. D. Döküm	53.098	11.061	20,88	35.841	67,5	100.000

(*) Artırım işleminin Borsa'ya haber verilmeden yapılmış olması ve ortakların bilgi edinmelerine imkân verecek şekilde ilan edilmemiş olması nedeniyle 17.09.1991 tarihinden itibaren söz konusu şirketin pazarı kapatılmıştır.

miş, Eylül sonu itibariyle hisselerin piyasa değeri 1.600 TL olmuştur. Hisse fiyatlarının düşme gösterdiği bir dönemde bu hisselerin 1 ay içinde % 60 prim yapması anlamsızdır. Yatırım ortaklığının portföyü tamamen hisse senetlerinden oluşsa, İMKB İndeksi'nin seyrine paralel bir fiyat dalgalanması göstermesi gerekecektir. Ortaya çıkan durum, portföyün sadece sabit getirili yatırım araçlarından oluştuğuna ya da yatırımcıların bu hisselerle tamamen bilinçsizce fiyat verdiklerine işaret etmektedir.

Borsa'da işlem gören hisseler arasında 23 Eylül'de Sönmez Filament de dahil olmuştur. 8.000 TL baz fiyatla işlem görmeye başlayan hisselerin fiyatı hafta sonunda 8.200 liraya ulaşmıştır. Bir diğer tekstil firması olan Altinyıldız'ın da SPK'na halka arz izni için yaptığı başvuru kabul edilmiştir. Şirket sermayesinin 9 milyarlık bölümü, Sönmez Filament'de olduğu gibi 8.000 TL'den satışa çıkarılacak, aracılar işlemleri Türk Ekonomi Bankası'nca yürütülecektir.

Geçen ayki sayımızda, 6 aylık bilançolarına göre, kârlar, hisse başına kârları ve fiyat/kazanç oranları verilmiş olan firmaların diğer bazı değer ve oranlarına da bu sayıda yer verilmiştir. «Tablo 3», 100 şirket arasından seçilmiş 70 şirketin 23 Ağustos 1991 kapanış fiyatlarına göre hesaplanmış piyasa değerleri ile defter değerleri arasında karşılaştırma yapmaktadır. Defter değerleri, şirketlerin Borsa'ya bildirdikleri 6 aylık bilançolarındaki «öz varlık toplamı» olup, Haziran sonundan 23 Ağustos tarihine kadar yapılmış bedelli artırım karşılıkları özvarlık kalemlerine ilave edilmiştir.

Görüldüğü gibi 70 şirket için hesaplanan basit aritmetik ortalama 2.736 olmuştur. 100 şirket için hesaplanan ortalama ise 2.360'dır. 21 Mart fiyatlarıyla ve 1990 yıl sonu bilançoları esas alınarak yapılan araştırmada 60 şirket için hesaplanan değer 4.150, 87 şirket için hesaplanan değer 3.547 olmuştur. Eylül sonuna doğru fiyatların daha da düştüğü gözönüne alınırsa bu oranın daha da düşmüş olacağı aşikârdır. Tablodaki şirketler arasında defter değerlerine oranla piyasa değerleri en yüksek şirketler Koç Holding (8.648), Aygaz (7.211), Koç Yatırım (6.743), Konya Çimento (6.422), Afyon Çimento (6.299), Niğde Çimento (6.230) ve Arçelik (6.046) olarak gözlenmektedir. Anadolu Cam (0.755), Doğusan (0.765), Ege Endüstri (0.824), Ege Gübre (0.610), Gübre Fabrikaları (0.840), İktisat Finansal (0.811), İzdaş (0.693), Koruma Tarım (0.899), Mensucat Santral (0.623), Metaş (0.620), Nasaş (0.554), Petkim (0.929), Pınar Süt (0.902) ve Vestel (0.505) ise defter değerlerinin altında fiyatlarla işlem gören hisseler olarak yükselme potansiyeli taşımaktadırlar. Mart ayında yapılan analizde piyasa değeri defter değerinin altında kalan tek hisse Ege Gübre olmuştur.

«Tablo 4»de ise yine aynı 70 şirket için önemli bazı oranların değerleri verilmiştir. Bu oranlar sırasıyla; borçluluk oranı, cari oran ve öz varlık/ödenmiş sermaye oranlarıdır.

Borçluluk oranı şirketin toplam borçlarının bilanço toplamına bölünmesiyle hesaplanmış olup şirketin finansal yapısı ve finansal riski hakkında fikir vermektedir. 70 şirket için basit aritmetik ortalama % 52.3 olarak hesaplanmıştır. Bu oran için

kabul edilebilir değerlerin % 50-60 arasında olduğunu belirtmekte yarar vardır. Daha yüksek değerler, faiz oranlarının giderek yükselmekte olduğu ülkemiz koşullarında, riskli bir durum ifade edeceklerdir. Bu açıdan en kötü olarak nitelendirilebi-

TABLO 3
Defter Değeri-Piyasa Değeri (Milyon TL)

Şirket	Defter Değeri	Piyasa Değeri	Piy./Def. Değeri	Şirket	Defter Değeri	Piyasa Değeri	Piy./Def. Değeri
AFC	7.640	48.125	6.299	KLB	17.995	31.200	1.734
AKAL	131.253	158.424	1.207	KEP	60.544	212.000	3.502
AKC	190.256	338.624	1.780	KOCH	644.844	5.600.000	8.684
AKSA	410.413	1.733.985	4.225	KOCY	109.440	738.000	6.743
ALAR	57.796	288.000	4.983	KON	33.564	215.556	6.422
ACS	85.403	64.440	0.755	KORD	283.571	508.781	1.794
ARC	520.981	3.150.000	6.046	KORU	55.756	50.118	0.899
AYG	210.675	1.519.266	7.211	KÖY	16.510	21.525	1.304
BAG	250.272	310.000	1.239	MAK	18.934	19.148	1.011
BOL	89.518	203.175	2.270	MARD	32.516	184.000	5.659
BRI	265.820	455.625	1.714	MARE	97.432	117.250	1.203
CEL	63.744	120.960	1.898	MARS	89.918	147.600	1.641
CİMS	185.519	269.568	1.453	MEN	360.246	224.580	0.623
CUK	457.241	1.740.000	3.805	MET	66.554	41.250	0.620
DEVA	93.769	176.400	1.881	MİG	39.883	131.250	3.291
DOG	16.625	12.710	0.765	NAS	89.283	49.500	0.554
DOK	84.288	390.000	4.627	NİG	7.946	49.500	6.230
ECZI	429.274	2.325.000	5.416	OLM	61.269	65.450	1.068
ECZ	101.337	604.800	5.968	OTO	200.182	505.082	2.523
EGEB	127.895	693.000	5.419	PEG	207.579	379.302	1.827
EGEE	55.218	45.500	0.824	PET	4.197.692	3.900.000	0.929
EGEG	39.861	24.300	0.610	PINS	20.063	18.090	0.902
ENK	43.209	120.000	2.777	RAB	51.196	52.500	1.025
ERC	69.805	310.500	4.448	SANT	200.694	300.000	1.495
ERE	2.712.568	3.225.600	1.189	SAR	94.100	328.860	3.495
GOOD	74.120	196.946	2.657	SİF	60.122	105.581	1.756
GUB	121.394	102.000	0.840	TEL	131.874	340.000	2.578
GUN	39.711	128.100	3.226	TOF	538.461	2.640.000	4.903
HEK	33.059	39.475	1.194	TCAM	360.997	526.932	1.460
İKT	52.873	42.900	0.811	TDD	136.805	600.000	4.386
İNT	9.562	49.950	5.224	TSİE	105.316	288.750	2.742
İZM	731.040	506.250	0.693	TŞÇ	578.530	873.313	1.510
İZO	51.335	195.000	3.799	ÜNYE	49.401	72.450	1.467
KAR	213.605	216.000	1.011	VES	300.113	1.020.000	3.399
KAV	26.769	90.000	3.362	YAS	66.844	33.750	0.505

ORTALAMA

2.736

lecek firmalar; Rabak, Pınar Süt, Niğde Çimento, Afyon Çimento ve Peg Profilo olarak görülmektedir.

Cari oran, dönen varlıkların kısa süreli borçlara bölünmesiyle elde edilmiş olup, şirketin likidite durumu hakkında fikir vermektedir. Kısa vadeli borçların yoğunluğunun fazla olduğu ülkemiz koşullarında bu oranın değerinin 1.5 mertebelerinde olması makul karşılanmalıdır. Tablodan görüldüğü gibi 70 şirket için hesap-

TABLO 4
İşletmelerde Kritik Oranlar

Şirket	Borç	Carl	ÖV/ÖD	Şirket	Borç	Carl	ÖV/ÖD
AFC	0.799	1.112	3.056	KLB	0.709	1.331	2.999
AKAL	0.598	1.628	1.698	KEP	0.712	1.471	1.514
AKC	0.342	1.722	2.247	KOCH	0.287	0.907	1.612
AKSA	0.422	2.131	2.675	KOCY	0.153	1.913	3.040
ALAR	0.457	0.584	4.816	KON	0.552	1.642	5.372
ACS	0.645	1.882	1.590	KORD	0.339	2.131	1.867
ARC	0.557	1.980	2.315	KORU	0.682	0.884	1.669
AYG	0.592	3.000	4.229	KÖY	0.418	2.299	1.572
BAG	0.311	1.636	1.251	MAK	0.761	1.235	1.137
BOL	0.409	0.894	1.322	MARD	0.541	1.540	16.258
BRI	0.567	1.157	1.750	MARE	0.206	2.154	2.784
CEL	0.459	1.739	1.476	MARS	0.497	1.554	2.498
CIMS	0.371	2.095	3.303	MEN	0.563	1.770	1.524
CUK	0.593	0.701	1.524	MET	0.770	0.151	0.887
DEVA	0.535	1.278	1.674	MİG	0.676	1.245	6.381
DOG	0.358	2.239	2.027	NAS	0.745	0.722	0.992
DOK	0.442	2.190	1.686	NİG	0.807	1.231	15.892
ECZI	0.338	1.458	2.862	OLM	0.412	3.087	1.591
ECZ	0.036	5.892	4.021	OTO	0.492	2.219	3.052
EGEB	0.488	1.277	10.150	PEG	0.771	1.281	1.532
EGEE	0.392	1.083	1.578	PET	0.212	1.133	2.099
EGEG	0.549	1.750	1.107	PINS	0.881	1.133	3.715
ENK	0.323	1.440	1.440	RAB	0.892	1.086	3.413
ERC	0.542	1.358	2.068	SANT	0.322	0.339	13.380
ERE	0.283	4.354	3.532	SAR	0.554	1.348	2.489
GOOD	0.723	1.385	2.108	SİF	0.741	1.344	2.141
GUB	0.432	1.544	1.012	TEL	0.763	1.319	2.637
GUN	0.577	1.365	4.728	TOF	0.503	1.856	3.365
HEK	0.723	1.304	1.298	TCAM	0.531	1.454	1.233
İKT	0.759	0.455	2.034	TDD	0.574	2.032	2.736
İNT	0.569	1.112	3.541	TSİE	0.482	2.236	5.015
İZM	0.416	0.420	1.083	TŞÇ	0.233	0.578	1.491
İZO	0.651	1.399	1.711	ÜNYE	0.465	1.452	1.568
KAR	0.230	2.244	1.978	VES	0.704	1.179	2.001
KAV	0.636	1.044	2.231	YAS	0.555	1.230	2.476
ORTALAMA	0.523	1.562	3.015				

lanmış 1.562 ortalaması uygun bir değerdir. Ancak, yıl sonu bilançolarına göre hesaplanan ortalama değer 2.028 olmuştur. Bu arada, Alarko (0.584), Bolu Çimento (0.894), Çukurova (0.701), İktisat Finansal (0.455), İzdaş (0.420), Koç Holding (0.907), Koruma Tarım (0.884), Metaş (0.151), Nasaş (0.722), Santral Holding (0.339) ve Şişe Cam (0.578) gibi şirketlerde likidite problemi gözlemlendiğine değinmekte yarar vardır.

Tablodaki son oran, bilançodaki öz varlık toplamının ödenmiş sermayeye oranını göstermektedir. Bu oranın yüksekliği bir bakıma, ödenmiş sermayenin firma faaliyetlerine göre yetersiz düzeyde kalmış olduğuna ve yakında muhtemel bir sermaye artırımını beklenebileceğine işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında en cazip hisseler; Mardin Çimento (16.258), Niğde Çimento (15.892), Santral Holding (13.380), Ege Bira (10.150), Migros (6.381), Konya Çimento (5.372) ve Siemens (5.015) olarak gözükmektedir. Bilindiği gibi Mardin Çimento ve Santral Holding, bu hesaplamanın yapıldığı 23 Ağustos tarihinden sonra yüksek oranda sermaye artırımlarını gerçekleştirmişlerdir.

Son zamanların önemli gelişmelerinden biri, Borsa'nın yeni bina sorununu çözümlemesi olmuştur. İstinye'de Türban'a ait kongre binası olarak düşünülmüş binanın Kamu Ortaklığı İdaresi (KOİ)'nin aracılığıyla Borsa'ya devredilmesi, İMKB Başkanı Yaman Törüner'i de rahatlatmıştır. Törüner'in ifadesiyle 6 ay içinde işlem salonu inşası tamamlanarak hizmete açılacaktır. Bu arada otomasyon konusu da ele alınacak, hangi bilgisayar sisteminin kullanılacağı saptanarak çalışmalar hızlandırılacak ve sistem işlem salonunun açılmasına yetiştirilmeye çalışılacaktır. Törüner'e göre yeni bina ve bilgisayar sisteminin devreye girmesiyle İMKB, dünya borsalar zincirinin bir halkası haline gelecek, dünyadaki yatırımcılar Tokyo Borsası kapandıktan sonra Londra Borsası açılana kadar İMKB'de oynayacaklardır. İMKB'de hisse senetlerinin nama değil hamiline yazılı olması, bu beklenti için en büyük engel olmakla birlikte, hiç kuşkusuz Borsa'nın yeni binaya ve otomasyon sistemine kavuşması önemli yararlar sağlayacaktır.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi

(Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ocak	135,51	243,11	202,78	297,38	493,05	1711,69	714,75	6793,38	8224,39
Şubat	157,44	246,73	207,73	325,71	658,37	1465,45	822,11	7402,13	10950,59
Marı	165,21	249,65	214,77	316,36	619,21	1351,48	923,62	6957,24	9793,56
Nisan	152,04	235,43	207,07	305,68	613,09	917,93	1009,89	7054,56	8814,38
Mayıs	156,08	227,24	209,20	304,85	833,54	1005,71	1334,72	8438,48	7932,99
Haziran	176,25	220,66	210,89	306,66	1050,91	924,97	1745,24	7573,16	8275,36
Temmuz	176,40	207,07	213,75	323,22	1709,16	927,28	1554,78	10664,47	7533,47
Ağustos	186,42	204,24	218,60	360,80	2290,94	816,29	1716,64	10166,14	7950,10
Eylül	199,71	198,36	226,70	394,62	2015,20	881,71	2673,32	10907,66	6913,80
Eklm	212,63	200,20	238,27	384,48	1548,75	734,01	3486,07	10596,87	
Kasım	217,12	200,44	258,90	406,68	1374,18	777,53	3241,70	6955,17	
Aralık	242,03	202,10	261,35	438,99	1202,28	722,21	4940,99	6750,24	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Taksim Yılı Kâr (Net)			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1988	1989	1990	1988	1989	1990	Eylül 1990	Temmuz 1991	Ağustos 1991	Eylül 1991
				(Milyon TL)	(Milyon TL)	(Milyon TL)	(Net)	(Net)	(Net)				
1	AKÇİMENTO	150.000	84.658,3	4.989	2.504	34.958	36	6,80	25	4.650	4.350	3.850	3.000
2	ANADOLU CAM	100.000	53.700	8.757	6.573	9.177	60	29	26	6.900	1.400	1.050	1.050
3	ARÇELİK	500.000	225.000	35.583	54.400	187.666	92	100	165	20.500	13.250	13.250	11.250
4	BAĞFAŞ	200.000	200.000	22.717	22.450	21.113	40	40	50	17.000	1.400	1.500	1.300
5	BOLU ÇİMENTO	90.000	67.725	4.781	9.954	12.185	213,45	37	56,80	14.000	2.250	2.850	2.800
6	BRİSA	807.500	151.875	29.868	43.705	21.024	103,20	44	12	6.400	3.400	2.800	2.250
7	ÇELİK HALAT	135.000	43.200	6.462	7.786	15.859	100	70	60	6.900	2.350	2.650	2.450
8	ÇİMSA	58.180	58.160	12.985	12.172	16.415	82,60	44	20	6.400	4.600	4.500	3.800
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	300.000	300.000	81.688	136.460	123.638	250	250	120	14.750	3.900	5.500	4.850
10	DÖKTAŞ	50.000	50.000	4.523	3.023	19.120	58,50	27	70	14.000	6.200	7.300	6.400
11	EGZACIBAŞI YATIRIM	250.000	25.200	1.713	2.043	8.315	45	45	50	34.000	24.000	23.000	21.000
12	EGE BİRACILIK	12.600	12.600	8.607	14.090	46.146	130	80	130	33.500	54.000	54.000	45.000
13	EGE GÜBRE	50.400	36.000	900	(1.257)	(2.758)	18	-	-	1.600	675	700	575
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	2.500.000	768.000	268.834	451.814	430.677	175	50	30	12.250	2.800	4.100	3.850
15	GOOD-YEAR	80.000	35.169	12.548	4.135	(32.095)	60	15	-	7.000	4.800	5.500	4.600
16	GÜBRE FABRİKALARI	240.000	120.000	(3.377)	134	10.515	-	-	-	1.500	775	800	700
17	GÜNEY BİRACILIK	8.400	8.400	3.388	3.818	13.564	60	35	75	11.500	14.000	15.250	13.750
18	HEKTAŞ	50.000	25.487,8	3.346	3.330	7.119	375	60,80	71	6.500	1.750	1.450	1.400
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	1.000.000	675.000	(8.618)	(12.896)	(31.221)	-	-	-	1.600	850	700	650
20	İZOCAM	30.000	30.000	4.677	7.680	17.242	120	85	82,50	11.750	7.200	6.300	5.600
21	KARTONSAN	108.000	108.000	4.792	10.061	21.950	20	30	35	5.300	2.000	1.950	2.100
22	KAV	50.000	27.000	4.428	8.961	8.458	75	75	64	14.000	8.400	7.600	3.350
23	KOÇ HOLDİNG	1.000.000	400.000	40.793	90.511	138.062	60	110	32,60	23.500	14.250	13.250	11.000
24	KOÇ YATIRIM	100.000	36.000	7.220	16.530	26.219	50	60	60	19.500	19.500	20.000	18.500
25	KORDSA	151.875	151.875	34.828	34.822	39.345	96	45	21	4.900	2.750	3.100	2.800
26	KORUMA TARIM	33.412,5	33.412,5	7.458	2.020	3.699	111	20	35	10.750	5.800	1.350	1.100
27	MAKİNA TAKIM	20.000	16.850	2.82	2.487	1.038	5	100	17	11.500	1.400	1.100	825
28	METAŞ	450.000	75.000	(9.942)	5.447	(36.202)	-	-	-	750	500	550	475
29	NASAŞ	90.000	90.000	162	1.149	2.643	-	2	-	2.800	700	575	500
30	OLMUKSA	100.000	38.500	6.292	2.502	214	35	16	-	3.900	1.700	1.600	1.500
31	OTOSAN	100.000	65.595	31.463	41.880	101.989	70	60	95	26.500	8.200	7.500	6.500
32	PINAR SÜT	18.000	5.400	1.635	2.588	809	37,80	53,60	7,50	4.850	3.500	3.200	2.650
33	RAEAK	45.000	45.000	6.753	323	3.727	40	15	20	7.000	3.400	3.800	1.000
34	SARKIYSAN	37.800	37.800	9.725	22.595	29.187	90	150	200	40.500	7.600	8.000	6.800
35	TELETAŞ	250.000	50.000	24.473	21.177	29.366	85,80	55	27	5.900	5.900	6.200	6.300
36	TÜRK DEMİR DÖKÜM	250.000	100.000	9.472	11.176	31.730	44	30	50	9.500	11.250	11.500	5.000
37	TÜRK SİEMENS	-	21.000	10.119	23.572	19.542	68,50	90	50	23.500	14.250	13.000	11.250
38	T. İŞ BANKASI «B»	-	30.000	121.414	124.238	181.611	45,08	37,74	46,47	36.000	10.000	9.750	8.200
39	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	1.000.000	388.138,8	12.084	17.559	29.837	20	15	20	26.500	2.450	2.400	2.000
40	YASAŞ	54.000	27.000	1.609	2.676	3.788	20	23,82	17,66	2.250	1.350	1.200	1.400

Görüşler

Prof. OSMAN FİKRET ARKUN

Muhasebe Standartları, Tek Düzen Mali Tablo ve Hesap Plânları

I - GİRİŞ

EKONOMİ alanında faaliyette bulunan işletmelerin mali durumu, sahip ve ortakları yanında bu işletmelerle ilişkisi bulunan gerçek ve tüzel kişileri, kredi sağlayan bankaları ve işletmede çalışan hizmetlileri yakından ilgilendirmektedir. Ayrıca, bu işletmelerin alım ve satımları, dönem sonundaki kâr ve zararları, ciro ve safi kârları üzerinden alınan vergiler dolayısıyla, devlet yönünden de önem taşımaktadır.

Tüm bu sebeplerle, işletmelerin mali durumlarını belirten tabloların kaynağını teşkil eden muhasebenin belli esas ve kurallara bağlanması gerekmiştir. Bunun için, Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu'na ve sermaye piyasası mevzuatına çeşitli hükümler konulmuştur. Bu hükümlere göre tutulması zorunlu muhasebe defterleri ve bunların kayıt düzeni belirtilmiştir.

Ancak, muhasebede mali tablola-

rın kaynağını hesaplar oluşturmaktadır. Muhasebe defterleri, hesaplara kayıtların geçirilmesini sağlayan araçlardan başka bir şey değildir.

Muhasebede önemli olan işletme hareketlerinin türlerine göre ayrılmasıdır. Bu ayrım hesaplarda gerçekleşmektedir. Örneğin, para giriş ve çıkışları kasa hesabında, mal alım ve satımları mal hesaplarında, alacak ve borçlar müşteri ve öteki şahısların hesaplarında izlenmektedir.

Muhasebede hesapların yeri ve rolü büyük önem taşımaktadır. Nitekim bir yabancı yazar muhasebeyi «hesaplar bilimi» olarak tanımlamıştır.

İşletmelerin özelliklerine göre hesaplar esas ve tali bölümlere ayrılmaktadır. Hesapların muhasebede belli bir düzen içinde tertiplenmesinde yarar görülmektedir. Bu düzenleme «Hesap Plânı» olarak adlandırılmaktadır.

Ekonomik ve teknik alanlardaki gelişmeler, işletmelerin çalışmalarında

daha dikkatli ve plânlı davranmalarını gerektirmektedir. Bunun için belli esas ve plânlara göre düzenlenen muhasebe kayıt ve hesapları, çoğunlukla bilgisayarlar aracılığı ile yürütülmekte ve böylece işletme ile ilgili bulunanlara bilgi aktarılmakta ve yöneticilere ışık tutulmaktadır.

Bilgisayarla yürütülen muhasebe hesaplarının bir plân çerçevesinde numaralandırılması zorunlu bulunmaktadır.

2 – Muhasebe Kuralları ve Hesap Plânları ile ilgili Düzenlemeler

Çeşitli ülkelerde, işletmelerin muhasebe hesapları tek düzen bir plana uygun biçimde yürütülmekte ve mali tablolar da bu düzene paralel olarak hazırlanmaktadır. Bu türde yürütülen muhasebeden ve mali tablolardan gerekli bilgiler daha güvenilir olarak alınmakta ve özellikle banka kredileri ve vergi incelemeleri gibi durumlarda kolaylık sağlanmaktadır.

İşte bu maksatla, mükellefleri muhasebe usulünü seçmekte serbest bırakan Vergi Usul Kanunu'nun 175'inci maddesine, 7 Eylül 1991 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan ve aynı gün yürürlüğe giren 3762 sayılı Kanun'la aşağıdaki hüküm eklenmiştir:

«Ancak, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, muhasebe standartları, tek düzen hesap planı ve mali tabloların çıkarılmasına ilişkin usul ve esasları tespit etmeye, bunları mükellef, şirket ve işletme türleri itibarıyla uygulamaya ve buna ilişkin diğer usul ve esasları belirlemeye yetkilidir.»

Kanunun yukarıdaki hükmü;

● Muhasebe standartları

● Tek düzen hesap planı ve mali tablolar

ile ilgili usul ve esasları tespit ve uygulama hususunda Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na yetki vermektedir.

3 – Muhasebe Standartları

Çağımızda işletmeler büyüyüp geliştikçe, yöneticiler yanında ortaklar, kredi kuruluşları, müşteriler, hizmetliler ve devlet, işyerinin kârlılığı, istikrarı ve mali durumu ile yakından ilgilenmektedir.

İşyeri geliştikçe ilgililer işletmeden uzak kaldıklarından, mali raporların kaynağını oluşturan muhasebenin belli bir düzende yürütülmesi için, bazı kavram ve kuralların belirtilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için muhasebe kayıtlarının gerekli kural ve standartlara göre tutulması ve mali tabloların düzenlenmesinde aynı esas ve prensiplere uyulması öngörülmüştür.

Bu kural ve standartlar uluslararası topluluklarca tespit edilmekle beraber, her ülkenin kendi ekonomik ve mali bünyesinin özellikleri de göz önünde bulundurulmaktadır.

Muhasebe standartları üzerinde, Avrupa Topluluğu'nun ilgili kuruluşları ve Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi'nce gerekli çalışmalar ve yayınlar yapılmaktadır.

Ülkemizde bu konularda Sermaye Piyasası Kurulu ve Türk Standartları Enstitüsü gibi kuruluşlar tarafından çalışmalar yapılmıştır. Muhasebeciler ve Mali Müşavirler Birliği de bu konular üzerinde çalışmaktadır.

Ancak, şu ciheti belirtmek isteriz ki, muhasebenin yürütülmesi ve mali tabloların düzenlenmesinde uygulana-

cak esas ve prensipler, ekonomi ve vergi yönlerinden ayrılıklar göstermektedir.

Örneğin, Sermaye Piyasası Kurulu mali tabloların düzenlenmesinde hizmetlilerin kıdem tazminatları için karşılık ayrılmasını öngörmekte, vergi yönünden bu karşılık gider kabul edilmemektedir.

Öte yandan, vergi matrahının tespitinde uygulanmak üzere Vergi Usul Kanunu'nda yer alan değerlendirmeye ilişkin esas ve prensiplerle ekonomi alanını düzenleyen mevzuat arasında çelişkiler bulunmaktadır.

Az önce yukarıda belirtilen kanun hükmüne Vergi Usul Kanunu'nda yer verildiğine göre, Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nca belli edilecek standartların vergi matrahının tespitinde geçerli olacağı sonucuna varılmaktadır. Bu standartların ekonomik ve mali yönlerden öteki mevzuat ve uygulamalarla bağdaştırılması nasıl mümkün olacaktır?

Bu konuların Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nca hazırlanacak yönetmelik ve tebliğlerle açıklığa kavuşturulması zorunlu bulunmaktadır.

Kaldı ki, yurdumuzda muhasebecilik ve mali müşavirlik mesleğini düzenleyen bir kanun ve bu kanuna göre kurulan odalar ve birlik vardır. Bu sebepten muhasebe kural ve prensipleri bu yetkili kuruluşlarca tespit edilmelidir.

4 - Tek Düzen Hesap Plânları ve Mali Tablolar

Ülkemizde İktisadi Devlet Teşebbüsleri'nin (KİT'lerin), banka ve sigorta işletmelerinin ve topluma açık ser-

maye şirketlerinin mali tablolarını yetkili makamlarca saptanan esas ve formda düzenlemeleri zorunlu bulunmaktadır.

Son yıllarda topluma açılan şirketlerle bankalar ve sigorta kuruluşları için Sermaye Piyasası Kurulu ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından uyulması zorunlu tek düzen hesap planları da hazırlanmıştır.

Bunların dışında, ekonomi alanında faaliyette bulunan işletmelerin birçoğu, kendilerine kolaylık sağlaması bakımından; devlete, finans kurumlarına, ortak ve idarecilerine düzenli hesap vermek amacıyla; yasal bir zorunluluk olmadan, muhasebe hesapları ile mali tablolarını belli bir düzen içinde tertiplemektedirler.

Böylece, bir yandan işletme faaliyetlerinin her hesap döneminde aynı hesaplarda yürütülmesi, muhasebede çalışanlarla beraber bu hesapları inceleme ve denetleme ile görevli olanlar için de kolaylık sağlanmaktadır. Hesap planları ve bunların dayandığı hesap şemaları genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Tüm işletmelere uygulanacak türde düzenlenenlere genel hesap şeması ve planı denilmektedir. Bu planlar bankalar ve sigorta şirketleri dışındaki işletmelere uygulanacak türde tertiplenmektedir.

Çeşitli ülkelerde devletlerin bazı alanlarda zorunlu olarak uyguladığı genel hesap planları bulunmaktadır.

Bünyeleri ve uğraşma konuları değişik işletmeler için düzenlenenlere ise özel hesap planı denilmektedir. Endüstri kuruluşları ve otel işletmelerinin hesap planları gibi...

Hesap planlarının tertibinde değişik metodlar uygulanmaktadır. Planlar çoğunlukla hesapların gruplandırıldığı bir şema veya çerçeveye dayanmaktadır. Bazı hallerde böyle bir şema ve çerçeve kullanılmamakta, hesapların özelliklerine göre gruplandırılarak sıralanması yoluna gidilmektedir. Bu planlarda hesaplar rakam veya harf kullanılarak tertiplenmektedir.

Hesap çerçevesi genellikle 0-9 rakamları arasında tertiplenmektedir. Çerçevede her rakam bir hesap grubuna ayrılmaktadır. Ana hesaplarda her grup rakamının önüne bir rakam eklenerek 99 veya 100 sayıda toplu hesaba yer verilmektedir.

Bu toplu hesapların numaralarının önüne yeteri kadar rakam eklenerek yardımcı hesaplar düzenlenmektedir. Böylece yardımcı hesap numaraları bu hesapların sayısına ve bölümlerine göre üç veya daha çok rakamlı olmaktadır.

Hesap çerçevesinin mali tablolar paralelinde düzenlenmesi, dönem sonu işlemlerinde ve bilançolarla gelir tabloları (kâr ve zarar) hazırlanmasında önemli kolaylıklar sağlamaktadır.

Muhasebelerinde maliyet hesaplarına yer veren endüstri kuruluşları ile öteki işletmelerin hesap şema ve çerçevelerinde maliyet hesaplarına da yer verilmesi gerekmektedir.

Önceleri mali tablolarda belli bir düzen düşünülmez, hesap grupları geliştiği güzel sıralanırdı. Şimdi genellikle bilançoların atkifi dönen varlıklardan duran varlıklara veya durandan dönene gelinmek üzere düzenlenmektedir.

Pasifte buna paralel bir tutum izlenerek dönen, duran borçlar ve öz sermayeye yer verilir. Gelir tablosu, kâr ve zarar hesapları da belli bir düzen içinde hazırlanır.

Hesap şema ve çerçevelerinde hesap grupları belli bir türe uygun olarak düzenlenen mali tablolar paralelinde hazırlandığında, dönem sonlarında hesap mizanlarından mali tabloların çıkarılması kolaylaşmış olmaktadır.

5 - SONUÇ

Son defa yayınlanan kanunla, Vergi Usul Kanunu'nda muhasebe usullerinin serbestçe seçilmesi hakkındaki hüküm bir ölçüde daraltılmakta ve muhasebe standartları, tek düzen hesap planı ve mali tablolar çıkarılmasına ilişkin usul ve esasların tespiti ve bunların mükellef şirket ve işletme türleri itibarıyla uygulanması ve buna ilişkin usul ve esasların belirtilmesi hususlarında Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na yetki verilmektedir.

Vergi Usul Kanunu vergilerle ilgili esas ve kuralları saptamaktadır.

Ekonomi alanında çalışan işletmeler bunun dışında Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Bankalar Kanunu ve bu kanunlara ilişkin mevzuat hükümlerine tabi bulunmaktadır.

Bu sebepten, muhasebe standartları ile tek düzen mali tabloların ve hesap planlarının düzenlenmesi ve uygulanmasında, Vergi Usul Kanunu yanında öteki mevzuatın da göz önünde bulundurulması ve çelişkilere yer verilmesi gerekmektedir.

Dış Basından

Derleyen: Doç. Dr. NİLSEN ALTINTAŞ

Parçalanan Sovyetler (*)

SOVYETLER Birliği'nde yönlendirici bir merkezi yönetimin yokluğunda ekonomik reform olanaksız görünmektedir. Sovyet merkezi yönetiminin çöküşünün ekonomik reformu olanaksız kıldığı görüşü, öncelikle cumhuriyetlerin gıda ve hizmetler açısından büyük ölçüde birbirlerine bağımlı olmalarından kaynaklanmaktadır. Rusya dışındaki her Sovyet Cumhuriyetinde diğer cumhuriyetlerle olan ticaret, net malzeme product'ının % 30'unu oluşturmaktadır. Sovyetlerin GSMH'ya yaklaşımı bu şekildedir. Bu yıl zaten GSMH'nin % 10 düşmesi beklendiğinden, cumhuriyetler arası ticaretin bozulmasıyla birlikte bunların ekonomileri daha da çökecektir. Bu durum Sovyet ekonomisini tam bir karmaşaya itecek ve reformun düşünülmesini bile olanaksız kılacaktır. Aslında cumhuriyetler arası ticaretin akışına öncelik verilmelidir. Ancak, hiçbir cumhuriyet bunu zorlayıcı güce sahip değildir.

İç ticaretin çöküşü gerçekten mümkün olabilir mi? Batı'da çalan alarm zilleri birçok insanın böyle düşündüğünü göstermektedir. Bir zamanlar Avrupa'nın tahıl ambarı olmakla övünen ve tekrar bu sıfatı kazanma umudu ile bağımsızlığını ilan eden Ukrayna, Temmuz ayında tüm gıda ihracatını askıya almıştır. Rus yöneticiler kendi gümrüklerini kurma ihtiyacından söz etmektedirler. Adam Smith'i okumamış olan cumhuriyet liderleri ticaretin hileleri konusunda oldukça duyarlı görünmektedirler.

Geçen yıl (Temmuz 1990'da) devlet egemenliğinin ilanı ile birlikte Ukrayna'nın bağımsızlığa doğru attığı ilk adımı tüm ihracatın durdurulması izlemiştir. Ancak bu, görüldüğü kadar katı olmamıştır. Ukrayna Başbakanı bir ay sonra televizyonda diğer cumhuriyetlerle olan tüm anlaşmaları sürdüreceğini açıklamıştır. Aynı şekilde, Rusya'nın kendi gümrüklerini kurma yolundaki çabası, ticareti engelleme isteğinden değil, Sovyet gümrüklerindeki çöküntüden kaynaklanmaktadır. Bu konuda cumhuriyetlerin ekonomik bölünmeyi önleme yolundaki çabaları da göz önüne alınmalıdır. 15 cumhuriyetin tamamı, Sovyet Başbakanı İvan Silaev'in başkanlık et-

(*) The Economist, 14 Eylül 1991.

tığı cumhuriyetler arası bir ekonomik komiteye gözlemci ya da katılımcı gönderdiler. Bu grup, geçen yılki 500 günlük radikal reform planının mimarı olan ekonomist Stanislav Shatalin'in de yardımıyla bir ortak pazar için yeni kurallar belirlemeye çalıştı. Detaylardan çok genel ilkelere yer verilmekle birlikte, bu kurallar, cumhuriyetlerin birbirleriyle olan bağlantılarını kopararak ekonomik açıdan intihar etmek niyetinde olmadıklarını göstermektedir.

Belki de böylelikle merkezi yönetimin rolü, yalnızca bu serbest ticaret alanının sekreteryasını üstlenmek olacaktır. Merkezi yönetimden bunun ötesinde beklentisi olanlar, bağlantılı iki konu olan para birimi ve para politikasının üzerinde daha fazla durulmasını istemektedirler. Bu görüşte olanlara göre, cumhuriyetlerin farklı para birimi kullanması da ticarete bir engel yaratacaktır. Ukrayna kendi parasını kullanmak istediğini söylemektedir. Baltık devletleri de kendi para birimlerini saptama aşamasındadırlar. Acaba bu bir farklılık yaratacak mıdır? Para birimleri konvertibl olduğu ve cumhuriyetler arası akış sağlanabildiği sürece rekabet gücü azalıp, iş-lem maliyetleri artabilir. Ancak, bu farklılık ticareti engellemez.

Elbette bu durum, cumhuriyetler para politikalarını ciddiyetle ele aldıkları takdirde gerçekleşebilir. Aksi halde bazı cumhuriyetler yüksek ve değişken enflasyona maruz kalacaklardır. Bu durumda döviz kurlarının da düzensiz olması beklenir. Bunun sonucu olarak cumhuriyetlerin birbirleri ve diğer dünya devletleriyle ticaretleri de etkin olarak gerçekleşemez. Bu durumda en önemli sorun, para politikasını kimin yöneteceği'dir.

Birçok cumhuriyet, ekonomik açıdan kendi kaderini tayin etmenin yanı sıra, kendi para politikalarını yönetmenin de peşindedir. Fakat bu gücü nasıl kullanacakları belirgin değildir. Bu nokta özellikle yalnızca imtiyazları koruma amacıyla modası geçmiş komünist idarecilerin yönetimde olduğu cumhuriyetlerde kaygı vericidir.

Öte yandan merkezi yönetim para biriminin değer yitirmesine yol açmıştır. Hal-kin desteğini yitirmiştir. Bakanlıkların ve ülkenin vergi tabanının büyük bölümü kontrol dışına çıkmıştır. Merkezi yönetimin, para politikası ve mali disiplinin yönetimini üstlenmesi, merkezle cumhuriyetler arasında zayıflatıcı bir mücadele başlaması riskini doğuracak ve uzunca bir zamandır olduğu gibi, kararların alınmasını erteleyecektir.

Bütçe açığını kapatma görevi, Rusya ile birlikte rubleyi kullanmaya devam edecek olan Belorussia ve Orta Asya cumhuriyetlerine verilmelidir. Eğer para politikasının yönetimi bir Rus merkez bankasına verilirse, ruble de diğer para birimleri için iyi bir hareket noktası olabilir.

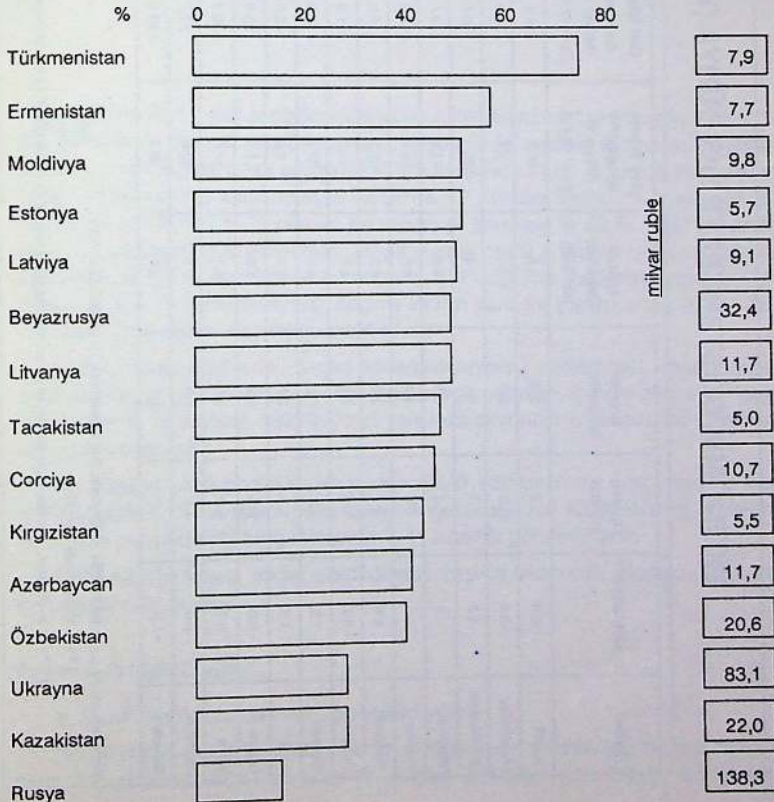
Sonuçta en önemli problem ortaya çıkmaktadır: Sovyet fiyatları halihazırda oldukça düzensizdir. Petrol ve hammaddeler dünya pazarlarından daha ucuz; ancak, tüketim maddeleri daha pahalıdır. Cumhuriyetlerin dünya fiyatlarına doğru yönelmesinde Rusya gibi hammadde üreticisi olanlar bunun avantajını kullanacak, tüketici maddeleri ihraç eden Baltık devletleri ise sancısını çekeceklerdir. Cumhuriyetler arası potansiyel gelir transferi büyük boyutlardadır. Tüm cumhuriyetlerin dünya fiyatlarını uygulaması durumunda ise, Rusya'nın GSMH'sı % 10 artacak, Baltık ülkelerinin GSMH'ları ise o oranda azalacaktır.

Bu durumda zararlı çıkan cumhuriyetler kazançlı çıkanlardan mali transfer talep edeceklerdir. Bu da merkezi yönetimin yeni bir fonksiyonunu gündeme getirecektir: Zengin bölgelerden fakir bölgelere yardımları kanalize etmek.

Bu makroekonomik tartışmalar, merkezi yönetimin sınırlı da olsa rolü olmadan ekonomik reformu gerçekleştirmenin güçlüğünü göstermektedir. Ancak, mikroekonomik reform uzunca bir süreden beri özelleştirmeye merkezden daha cesurca yaklaşan cumhuriyetlere güç transferinin yapılmasıyla hızlandırılabilir. Sovyet politikalarının, büyük boyutta merkezîyetçilik ile küçük boyutta ademi merkezîyetçiliğin doğru bileşimini oluşturup oluşturamayacaklarını ise zaman gösterecektir.

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE CUMHURİYETLER ARASI TİCARET

(1988'de, toplam ithalat-ihracat milyar ruble
ve her cumhuriyetin üretiminin yüzdesi olarak)

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (EYLÜL 1991)

Ülkeler	GSMH/GSYİH *	Toplan Flyatlar	Ücretler Kazançlar *	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi ** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Carl İşlem Dengesi (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Faiz Oranları (%)		
							Para Piyasası (3 Aylık)	Ticari Bankalar	
								Kredi	3 Aylık Mevduat
A.B.D.	-0.8	1.8	3.3	6.8	-80.1	-33.3	5.52	8.00	5.39
Avustralya	-2.4	1.8	3.2	9.8	2.1	-11.9	9.50	13.50	9.50
B. Almanya	4.3	2.7	7.1	6.4	23.3	0.5	9.20	11.50	8.37
Belçika	3.5	-0.7	3.5	8.6	-1.6	3.4	9.26	12.75	9.31
Fransa	1.5	0.6	4.4	9.5	-10.4	-11.2	9.44	10.15	9.31
Hollanda	2.6	2.7	3.8	4.3	7.3	10.0	9.26	11.25	9.26
İngiltere	-3.7	5.6	7.5	8.5	-17.3	-11.9	10.31	11.50	10.28
İspanya	2.5	2.2	8.2	15.0	-32.6	-17.0	12.35	16.00	8.50
İsveç	-1.9	2.2	3.3	3.1	5.2	-5.0	10.28	12.00	10.35
İsviçre	-0.8	0.3	5.2	1.3	-5.5	10.9	8.06	10.13	7.31
İtalya	0.7	6.9	8.4	9.9	-13.8	-15.3	11.88	12.50	b.d.
Japonya	5.0	0.1	1.9	2.2	82.8	47.7	6.47	7.38	3.75
Kanada	-1.5	-0.8	5.5	10.6	9.3	-18.4	8.42	9.50	7.25

Açıklamalar: (b.d.) = Belli Değil. Kaynak: The Economist, 28 Eylül-5 Ekim 1991.

(*) Yıllık Yüzde Değişim.

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya ve Kanada için İthalat F.O.B., İhracat F.O.B.; Diğerleri için C.I.F / F.O.B.

Ayın Ekonomik Olayları

Dr. YILDIRIM KILKIŞ

20EKİM 1991 genel seçimleri dolayısıyla ANAP Hükûmeti'nin, ücretlere ve ürün alım fiyatlarına yaptığı zamların, piyasalarda canlılık yaratması yanında, enflasyonun da artış hızını sürdürdüğü görülmektedir. 1991 Ağustos ayı sonuna göre, DİE rakamlarıyla toptan eşya fiyatları % 4.7, tüketici fiyatları % 4 artmıştır. 12 aylık fiyat artışlarının % 71 olması, bu oranın yıl sonunda % 82 ile % 87 arasında bir yerde olacağını göstermektedir. Böyle yüksek oranlı enflasyonun yaşandığı bir dönemde, ANAP yöneticilerinin bu oranı % 10'a düşürme vaatlerinin inandırıcı olmadığı açıktır. İş âlemi tarafından seçime katılan partilere yapılan akılcı uyarı, «Tutamayacağınız sözleri vermeyin.» şeklindedir.

Kamu yatırım projelerinin seçim dönemi dolayısıyla ertelenmesi, devlet bütçesinin planlanan giderleri karşılayamaması ve açık vermesi, iç borç stokunun 1990 yılına göre % 12 artması, 1991'in ikinci yarısında ekonominin gidişindeki vahameti ortaya koymaktadır.

Bu düşündürücü görünüm karşısında ANAP iktidarının dış borç stokunu kısmen azaltarak, bunu seçim kozu olarak kullanacağı ileri sürülmektedir. Nitekim 1991'in ilk yarısında dış borç stokunun % 11 azaldığı görülmektedir.

Eylül 1991'in kayda değer gördüğümüz başlıca ekonomik olaylarını şöylece özetlemek mümkündür:

Bankalarla İlgili Olaylar

● Bankalar Arasında Faiz Yarışı Sürüyor:

1991 Eylül ayının, ülke ekonomisi ile olduğu kadar, bankalarla da ilgili önemli olayı, hiç şüphesiz faiz hareketleridir. Küçük bankaların fon ihtiyacı dolayısıyla

Ağustos ayında başlattıkları mevduat faizlerini artırma eğilimine, büyük bankalar da katılınca, durum faiz artırma yarışına dönüşmeye başlamıştır. Mevduatın küçük bankalara kayması nedeniyle İş Bankası, Akbank, Yapı-Kredi ve Vakıflar Bankası da mevduat faizlerini artırma yoluna gitmişlerdir.

Eylül ayı sonlarına doğru, vadesiz mevduat faizinin % 10'dan % 35'e, bir aylık mevduat faizinin % 60'a, 3 aylık mevduat faizinin % 65'e, 6 aylık faizin % 70'e, 1 yıllık faizin ise % 73'e kadar yükseldiği görülmüştür.

Başbakan Yardımcısı Prof. Ekrem Pakdemirli, faiz yarışını gereksiz bulmaktadır. Bankaların bu yarıştan geri dönmeye mecbur kalacakları görüşünde olan Prof. Pakdemirli, olaya Hükümet olarak müdahalede bulunmayacaklarını ifade etmektedir.

1991 Ekim ayı başında faiz yarışı devam etmektedir. Bu nedenle 1 aylık faizin % 58'e, 3 aylığın % 72'ye, 6 aylığın % 73'e ve 1 yıllık mevduat faizinin % 78'e kadar yükseldiği bankalar görülmektedir. Ancak, plasmada yaratacağı güçlükler yüzünden faiz yarışının devam etmesi mümkün görülmemektedir.

● Türkiye Bankalar Birliği ile Citibank Arasında İki Yıllık Eğitim Sözleşmesi İmzalandı:

Citibank'ın yönettiği Uluslararası Bankacılık Eğitim ve Araştırma Merkezi (CIBS)'nin iki yıllık sözleşmesi, Türkiye Bankalar Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Rüşdü Saracoğlu ile Citibank Genel Müdürü Maarten Hulshoff tarafından imzalanarak yenilenmiştir. Citibank, 1986 yılından beri CIBS'in yönetimini yürütüyordu.

Anlaşmanın iki yıl uzatılmasının öncelikli amacı, ileride yönetimi devir alacak Türk bankacı eğitimcilerin CIBS tarafından bankacılık eğitimine hazırlanması olacaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için CIBS, tercihan bankacılık tecrübesi olan nitelikli yöneticileri, ileride CIBS'in idaresini devretmek üzere işe alacaktır. Sonuç olarak bu anlaşma, CIBS'e en üst düzeyde ve nitelikli Türkçe eğitim verme imkânını sağlayacaktır.

Bugüne kadar CIBS'de yurt içi ve yurt dışından 3500'ü aşkın kursiyer eğitim görmüştür. Bunlardan 236'sı eğitime yurt dışında faaliyette bulunan 60 çeşitli finans kuruluşundan katılmıştır.

Mali Konular

● Vergi Usul Kanunu (V.U.K.) ile İlgili Değişiklikler:

7 Eylül 1991 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 3762 sayılı Kanun ile, V.U.K.'na bazı ilaveler yapılmıştır. Buna göre:

— Mükelleflerin sattıkları emtia veya yaptıkları işler dolayısıyla ortaya çıkan ala-

cak ve borçları için düzenleyecekleri bono veya poliçelerde bazı noktalara dikkat edilecektir.

— Mükelleflerin kullanacakları elektronik cihazların belirlenen niteliklerine uygunluğu konusunda, kurulan ilgili komisyonun görüşü alınacaktır.

● İrsaliyeli Faturalara İlişkin V.U.K. Genel Tebliği:

12 Eylül 1991 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan V.U.K. Genel Tebliği (Sıra No. 211) ile, isteyen mükellefler açısından «İrsaliyeli Fatura» adı altında tek belge düzenlenmesi ve kullanılması esası getirilmiştir. Buna göre; V.U.K.'nin 5 numaralı bendinin kendilerine tanıdığı mal tesliminden itibaren faturanın 10 gün içinde düzenlenmesi imkânından vazgeçerek bu yükümlülüğü derhal yerine getirmek isteyen mükellefler, fatura ve sevk irsaliyesini ayrı ayrı düzenlemeksizin, tebliğde belirtilen esaslara uygun olarak «İrsaliye-fatura» düzenleyebileceklerdir. Tebliğin ekinde, irsaliyeli fatura örneği de verilmektedir.

● Ödeme Kaydedici Cihazlarla İlgili Tebliğler:

Resmi Gazete'nin 27 Eylül 1991 tarihli sayısında yayınlanan (35 Seri No.lu) Tebliğ ile, 1991 yılı içinde ödeme kaydedici cihaz kullanımı mecburiyeti başladığı halde, bu yükümlülüğü yerine getiremeyen mükelleflerin ödeme kaydedici cihaz kullanmak için başlama süresi, 1992 yılına kadar uzatılmıştır. Öte yandan V.U.K. Tebliği (Sıra No. 212) ile de, kahvehane ve çay ocakları işleten mükelleflerle ilgili olarak bazı yeni düzenlemeler getirilmiş bulunmaktadır.

Tehlikeli Maddeler ve Tüpgaz Sorumluluk Sigortası

25 Eylül 1991 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile «Tehlikeli Maddeler ve Tüpgaz Sorumluluk Sigortası» yürürlüğe girmiştir. Karara göre; bu maddeleri üretmek, depolamak, nakletmek, satmak ile ilgili kararname ve yönetmelikler uyarınca, mesleki faaliyetin icrasında, bu maddelerin sebebiyet verdiği kazalar sonucu, -kusurları olsun veya olmasın- üçüncü kişilerin uğrayacakları maddi ve bedeni zararlara karşı «Tehlikeli Maddeler Sorumluluk Sigortası» yaptırılması zorunludur. Sigorta yaptırmayanlar, faaliyetten men olunacaktır. Yaptırılacak sigortalara ilişkin şartlar, tarife ve talimatlar, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca 60 gün içinde hazırlanarak yürürlüğe konulacaktır.

Dış Ticaret ile İlgili Durum

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından açıklanan rakamlara göre, 1991 yılının ilk 7 ayında, 7,277 milyar dolarlık mal ihraç edilmiş, buna karşılık 11,411 milyar

dolarlık mal ithal edilmiştir. 1990 yılının aynı döneminde yapılan ihracat 6,520 milyar dolar, ithalat ise 11,106 milyar dolar idi. Geçtiğimiz temmuz ayının ihracatı 993,8 milyon dolar, ithalatı ise 1,757 milyar dolar olmuştur. 1990 temmuz ayında ise 781,9 milyon dolarlık mal ihraç edilmiş, buna karşın 1,523 milyar dolarlık mal ithal olunmuştur.

Yerli Hava Yollarına Fon Desteği Sağlandı

29 Eylül 1991 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı, Devlet Hava Meydanları İşletmesi ile Hava Alanları ve Yer Hizmetleri A.Ş.'nin, yerli hava yolları şirketlerine verdikleri hizmetlerde % 50 indirim yapılmasını öngörmektedir. Adı geçen işletme ve şirketin bu uygulamadan doğan kayıpları ile yerli hava yollarının Türk hava alanlarında alacakları akaryakıt bedellerinin % 50'si, Geliştirme ve Destekleme Fonu'ndan karşılanacaktır.

Zamlar

Enflasyonun hızlı seyretmesi ile ilgili olarak artan fiyatlar, birçok maddeye yansımış bulunmaktadır. Peynir ve süt ürünlerine % 9 ile % 15 arasında değişen oranlarda, çimentoya % 7.6 oranında, blister bakırın tonuna ise 150 bin lira zam yapılmıştır. Tofaş otomobillerine Eylül başında % 8.2 ile % 13.6 arasında değişen oranlarda zam yapılırken, Renault otomobilleri de Ekim başında % 9 ile % 12 arasında değişen oranlarda zam görmüştür.

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR (AYLIK DERGİ)

İDARE YERİ : Binbirdirek Mahallesi, Suterazlı Sokak No. 6 Kat 2; 34400 Sultanahmet - İstanbul • TELEFON : 518 17 32 • YAZIŞMA: P.K. 769; 80005 Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergi'deki yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • KDV DAHİL 1991 İÇİN YILLIK ABONE : 68.000 TL; ÖĞRENCİLERE : 34.000 TL • İLAN FİYATLARI : Arka Kapak 2.000.000 TL, Ön Kapak İç 1.200.000 TL, Arka Kapak İç 1.000.000 TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içi) 800.000 TL, Tam Sayfa 700.000 TL, Yarım Sayfa 400.000 TL, Çeyrek Sayfa 200.000 TL, Kapakta Renk Farkı (tek renk için) 500.000 TL • NOT: İlan fiyatlarının % 12 oranında KDV ilave edilecektir. • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Türbe Şubesi 443, İş Bankası Çengelköy Şubesi 256319, Yapı-Kredi Çemberlitaş Şubesi 2269-9, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ VE GRAFİK DÜZENLEME : Yazıevi, Telefon: 512 60 43 • BASKI : Yayıncılık Matbnası, Telefon: 527 42 41 • CİLT : Kuşak Ofset • Telefon : 527 41 03 • BASKI TARİHİ : 31 Ekim 1991

Yeni Yayınlar

M. TARIK YAŞA

Finansal Açıdan Factoring

KOCAMAN, Yrd. Doç. Dr. Ç. Berna;
Özgü Yayıncılık, Ankara 1991, viii+114
sayfa (*).

Gazi Üniversitesi Bolu İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyesi olan Dr. Ç. B. Kocaman, kitabını, Almanya'nın Mannheim Üniversitesi'nde yaptığı üç aylık bir araştırmaya ve bu sırada topladığı kaynaklara dayanarak kaleme almıştır. Yazar kitabın «Önsöz»ünde şöyle demektedir: «Ülkemizde yeni bir finansman biçimi olan factoring işleminin teorisinin oluşturulmasına katkıda bulunmak ve uygulamaya yardımcı olmak amacı beni bu çalışmayı yapmaya yöneltti. Gelecek yıllarda factoring işleminin ülkemizde kazanacağı öneme bağlı ola-

rak ortaya çıkacak olan teorik ve uygulamaya yönelik gelişmeler ışığında çalışmayı geliştirmek en büyük dileğimdir.»

Çalışma, «Giriş»i izleyen üç bölümden oluşmakta ve «Sonuç» ile tamamlanmaktadır. Kitabın sonunda, özellikle konuya ilgi duyanların yararlanabilecekleri, ayrıntılı bir «Kaynakça» verilmektedir. Burada yer alan yayınların büyük bölümü yabancı kaynaklıdır.

«Factoring İşlemi Hakkında Genel Bilgiler» başlıklı birinci bölümde, sırasıyla; «Factoring İşleminin Tarihçesi ve Tanımı», «Factoring İşleminin İşlevleri» ve «Factoring Sözleşmesinin Tipleri» ele alınmaktadır. İkinci bölümde «Factoring İşleminin Hukuki Yönü ve Uygulaması» incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise, «Factoring İşleminin Etkileri», «İşletme» ve «factoring şirketi» açılarından incelenmektedir.

Yapılan açıklamalara göre; «Factoring İşleminin çeşitli işlevlerinin bulunması ve bu işlevlerin ekonomi, işletme

(*) Kitabı almak isteyenler; «Cemal Gürsel Caddesi Erdem Sokak, Hukuk Fakültesi Yayı, No. 4/C; Cebeci-Ankara» adresine başvurmalıdır. Telefon: (Ankara) 135 15 27.

ve hukuk gibi değişik alanları ilgilendirmesi dolayısıyla her üç literatürde farklı tanımlara rastlanmaktadır. Hatta işletme ekonomistleri arasında bile bir tanım birliği yoktur.» Yine de bazı tanımlamalar yapılabilir: Factoring, bankacılık ve kredi teminatı işlevlerinin bir sentezidir. Factoring, eşyayı (malı) imal eden (üreten) ile finansman kurumu arasında yapılan uzun vadeli bir sözleşme ilişkisini ifade eder. Factoring, birinin bir başkası için bir şey yapması, bir şey yerine getirmesidir. Bir factor, kendi adına ve fakat başka birinin hesabına alım-satım işleri yapar...

Factoring, finansal bir teknik ve yönetsel bir hizmet olarak, kıt kaynakların idaresinde kullanılan önemli bir araçtır. Factor, müşterisine üç temel hizmet verir: (i) Satın almış olduğu alacaklara karşılık hemen bir «avans» öder, (ii) Tahsil edilemeyecek alacaklardan kaynaklanan «risk»i yüklenir, (iii) Müşterisinin muhasebe «kayıtlarının» «yönetimi»ni üstlenir. Factoring işlemi; «finansman», «hizmet» (iş görme) ve «teminat» gibi çeşitli işlevleri bünyesinde birleştirmiştir.

«Sonuç»ta da belirtildiği gibi; «Binlerce yıllık geçmişli sahip olan factoring işlemi, temelde bir alacağın temlik işlemidir. Son yirmi yıldır yeniden» keşfedilmiş olup «büyük bir hızla gelişerek yaygınlık kazanmaktadır. Ülkemizde de dünyadaki gelişmeye paralel ve hızlı bir factoring talep artışı beklenebilir.»

Bu başarılı çalışması için yazarı kutlar; yapıtı okumalarını, konu ile ilgilenen tüm okurlarımıza salık veririz.

Milli Prodüktivite Merkezi'nin Yeni Yayınları (*)

Sırası geldikçe belirttiğimiz gibi; Milli Prodüktivite Merkezi (MPM)'nin çok yararlı bulduğumuz yayınları birbirini izlemektedir. Genelde bu yayınlar, kamu ve özel kesim işverenlerinin yanı sıra işçi çevrelerine, değişik alanlarda faaliyette bulunan büyük işletmelerin yanı sıra orta ve küçük çaplı işletmelere, yönetenlerin yanı sıra yönetilenlere seslenmektedir.

Dergi'nin sayfa sayısı sınırlıdır. Bu nedenle kitap tanıtma yazılarına her sayıda yer verilememektedir. Aşağıda MPM'nin bize ulaşan son iki kitabı, yayın sırasıyla ve özet olarak tanıtılmaktadır.

MPM'nin bu yararlı yayın dizisinin sürmesi dilediğimizi yineliyor, bu arada kitapların yazarlarını ve kuruluşun yayın çalışmalarını aralıksız yürütenleri kutluyoruz.

AVRUPA TOPLULUĞU'NDA TÜRK MEYVE VE SEBZE İşleme Sanayii Ürünlerinin PAZAR POTANSİYELİ

KARABAĞLI, Arslan; MPM Yayınları No. 445, Ankara 1991, 141 sayfa, (KDV dahil) 15.000 TL.

Kitabın «Sunuş»unda da belirtildiği gibi; «Avrupa Topluluğu (AT), Ortak Tarım Politikası çerçevesinde verimlilik ve üretimi artırmak, aynı zamanda pazarlama imkânlarını geliştirmek

(*) MPM'nin yayınlarından almak isteyenler şu adrese başvurmalıdır: «Milli Prodüktivite Merkezi; Gelibolu Sokak No. 5-6; 06690 Kavaklıdere-Ankara». Telefon: 167 55 90 (10 hat).

amacıyla, destekleme önlemlerine ağırlık vererek, özellikle tahıllar, hayvansal ürünler ile şeker ve şarapta, kendine yeterli düzeyin de üstüne çıkmıştır. Meyve ve sebzelerde ise, önemli gelişmeler sağlanmakla beraber, hem taze hem de işlenmiş ürünlerde talep açığı olduğu gözlenmektedir.» Yılda 62 milyar dolarlık ithalatıyla AT, dünyanın en büyük tarım ve gıda ürünleri ithalatçısıdır. «Türkiye'nin özellikle işlenmiş meyve ve sebze ürünleri açısından, AT pazarlarında şanslı bir konuma sahip olduğu ve kaliteli hammadde kullanmak suretiyle, zaman içinde bu şansını daha da artırabileceği mümkün görülmektedir.»

Kitapta genel olarak bu konu üzerinde durulmakta; ayrıca, AT dışındaki bazı ülke ve bölgelerin ürünlerimiz için pazar olma durumları da değerlendirilmektedir. Kitap 11 bölümden oluşmaktadır. Sonda «Ek Tablolar ve Açıklamalar» ile yerli ve yabancı yayınları içeren «Yararlanılan Kaynaklar» yer almaktadır.

Kitabın bölüm başlıkları sırasıyla şunlardır: «Giriş, Amaç, Kapsam»; «Gıda ile İlgili Yasa ve Hizmetler»; «Avrupa Topluluğu Ortak Tarım Politikası»; «Meyve ve Sebze İşleme Sanayii Üretimi»; «AT ve Türkiye'de İşlenmiş Meyve ve Sebze Standartları»; «AT'da İşlenmiş Meyve ve Sebze Ortak Piyasa Düzeni (Pazarlama)»; «Türkiye'de İşlenmiş Meyve ve Sebze Ürünlerinin Desteklenmesi»; «AT ve Türkiye'nin Dış Ticareti»; «AT'ın Üçüncü Ülkelerden Yapılan İthalata Karşı Uyguladığı Koruyucu Önlemler»; «Sonuç», «Öneriler».

Yazara göre; «Türkiye'nin hem kendi nüfusunu beslemesi, hem de üçüncü ülkelere daha çok ihracat yapması için taze, işlenmiş tarım ve tarımsal sanayi ürünleri üretimini artırması» gerekir. «Zira, dünya nüfusunun yılda % 1.8 oranında gelişme göstermesi, bu arada Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde meydana gelen değişiklikler, serbest piyasa ekonomisine yönelişler, tarım ve gıda ürünlerine olan talebi hızla artıracaktır. Buna göre verimliliğin artırılması, pazarlama imkânlarıyla işleme sanayii üretiminin yaygınlaştırılması, yatırım kredilerine düşük faiz uygulanması, çiftçi, sanayici ve ihracatçının daha çok katma değer sağlama, tüm hizmetlerin uygulanması sırasında yapılan harcamaların bir bölümünün karşılanması amacıyla, AT'da olduğu gibi ticari amaç taşımayan bir Tarım Fonu'nun kurulması konusunda ciddi bir araştırmanın başlatılması gerekmektedir.»

GAP BÖLGESİNDE VERİMLİLİK İLİŞKİLERİ

DEMİR, Nazmiye ve ARIKBAY, Canan;
MPM Yayınları No. 448, Ankara 1991, 56
sayfa, (KDV dahil) 15.000 TL

Kitap, GAP Bölgesi (Şanlıurfa – Hakkâri Ovası) 'nde yapılan bir araştırmanın sonuçlarını kapsamaktadır. «Sunuşta belirtildiği gibi; «Bu çalışmada, kuru tarım koşullarında faaliyet gösteren tarım işletmelerinde, işletme genişliği ve girdi kullanımının üretim değeri üzerine etkileri, Coob – Douglas üretim fonksiyonu kullanılarak analiz edilmiştir. Analizlerin çözümlenmesinde, araştırma alanında tabakalı örneklemeyle seçilen tarım işletmelerinin

den 1989-1990 üretim dönemine ilişkin olarak derlenen veriler kullanılmıştır.»

Beş bölümden oluşan kitap, konuya ilişkin yayınların yer aldığı «Kaynaklar» ile son bulmaktadır. Bölüm başlıkları sırasıyla şunlardır: «Giriş», «Veri Derleme ve Yöntem», «Araştırma Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler», «Araştırma Bulguları», «Sonuç ve Öneriler».

«Giriş» bölümünde; «Ülkelerde kalkınma çabalarını sınırlayıcı etkenlerden biri de kaynakların kıt oluşudur. Bu olgu, genellikle ülkelerde kaynakların etken ve verimli kullanma yollarının aranmasının yanında planlama yapma zorunluluğunu da getirmektedir.» denildikten sonra; kaynakların etken kullanımı ve dağılımında olduğu kadar ekonomik politikaların belirlenmesinde de verimlilikle ilgili sağlıklı verilere dayanan bulguların ve bunların diğer ülkelerle karşılaştırılmalarının büyük önemi olduğuna işaret edilmektedir.

Gerçekten de; «tarımsal üretimin

doğa koşullarına açık olması, ülkeyet yapısı ve geleneksel üretim tekniklerine bağımlılık gibi nedenlerle planlama yapılamaması, bir anlamda bu sektörde verimliliğin istenilen düzeye çıkarılamamasına neden olmaktadır. Tarımda verimliliğin artması, planlı dönemde önce olduğu gibi planlı dönemlerde de, esas olarak; tarım ürünleri fiyat politikaları, toprak dağılımı ve işletme büyüklüğü ile kullanılan girdilere bağlıdır. Kanakların verimli kullanılabilmesi için makro düzeyde önlemler alınması yanında, her üretim birimi ve faaliyetinde de faktör verimliliğini, girdi kullanım düzeylerini belirlemek ve mevcut kaynakların ekonomik prensipler çerçevesinde kullanılmasını sağlamak gerekmektedir.»

Araştırmada, GAP ile sulamaya ilk açılacak alanı oluşturan yöredeki «tarım işletmelerinde tarımsal çıktı ile girdiler arasındaki ilişkileri, değişik işletme genişlik gruplarında analiz ederek verimliliğin ölçülmesi ve verimliliği engelleyen faktörlerin ortaya konulması amaçlanmıştır.»

— * —

◆ Mevkilerini kaybetmeyenler sonsuzluğa kadar giderler. Ölen, fakat yok olmayanlar uzun bir ömre sahiptirler.

Lao-Tze

◆ Dünyada genç bir insanın kötümser olması kadar üzüntü verici bir görünüm yoktur. Bunun dışında daha üzücü olay, yaşlı bir insanın iyimser olmasıdır.

Mark Twain

◆ Düşüncelerle karşılaşınca; zayıflar korkar, aptallar karşı gelir, akıllılar karar verir, ustalar yönetir.

Jeanne Roland

Ortadoğu-Avrupa
Piyasalarına İhracatta
Büyük Firma

SİFAŞ

- Naylon-6 İplik
 - Naylon-66 İplik
 - Polyester, İplik
 - Polyester Tekstüre İplik
 - Polyester Tekstüre Boyalı İplik
 - Naylon-6 Elyaf
 - Polyester Elyaf
- İmalatında büyük firma...

SİFAŞ, SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

Pilot Sanayi Bölgesi-BURSA

TLF:431400-(5HAT)

**“BİRA”
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

"Renault 21. Olağanüstü bir duygu bu... Yaşayın !"

Bulutların üzerinden yeryüzüne
süzülürcesine özgür ve sessiz...
Yükseklere çok yükseklere
turbanırcasına atak ve güçlü...
Geniş ufuklara egemen olmak...
aydınlık ferah bir dünyada sınırsızlığı
yaşamak... Varolduğunu hissetmek...
Renault 21... Olağanüstü bir duygu bu.

21. yüzyılı başlatan teknolojik
gelişmeyi Renault 21'ler sergiliyor.
Dış görünüşümlen mükemmel
her an şaşılanmaya hazır soylu bir
yanış adı gibi.
Renault 21'ler Türkiye'ye üç ayrı tipte
sunuluyor:
Renault 21... Renault 21 Manager...
Renault 21 Concorde...
Ve üçü de 1991 model.

Renault 21 ve Renault 21 Manager'ın
motor hacmi 1700 cc. Renault 21
Concorde'un motoru ise 2000 cc,
üstelik enjeksiyonlu Hızlan 200 km/yi
aşıyor, güçlüen 135 Hp'a ulaşıyor.
Renault 21'ler geniş iç mekanlarıyla
sürücülere ve yolcuları **olağanüstü**
bir konfor.. enişilmez güçleriyle
olağanüstü bir dinamizm sunuyorlar.
Bütün Renault'lar gibi Renault 21'ler de
Türkiye'nin en büyük satış sonrası
teşkilatının servis ve yedek parça
güvencesine sahip
Uluslararası standartlarda üstün
kaliteli.. geniş ve aydınlık iç
mekanı.. 7 fonksiyonlu bilgisayarı..
enjeksiyonlu motoru.. hem hidrolik,
hem yükseklik ayarlı direksiyonu..
uzaktan kumandalı merkezi kilit sistemi

ve sürüş güvenliğiyle Renault 21, bütün
kavramları değiştirecek.. yeniden
yaşanacak
Özgür olmak.. Hızın.. gücün..
konforun tadına varmak...
Özlemleri.. tutkulan aşmak...
Varolduğunu hissetmek...
Renault 21.
Olağanüstü bir otomobil bu...
Taruyun !
Olağanüstü bir duygu bu...
Yaşayın !

RENAULT

"Yaşanacak Otomobiller"

YOKUM

Renault 21 Renault 21 Manager Renault 21 Concorde

91 Model

TÜRKİYE'DE SANAYİ, ZİRAAT VE ENERJİ SEKTÖRLERİNDE DAİMA BU MARKAYA RASTLARSINIZ.

TEMEL CIVATA Türkiye'nin en büyük civata fabrikasıdır. Bu büyüklüğün sağladığı avantaj ile Otomotiv Sanayii, Genel İmalat Sanayii, Ziraat makineleri ve yüksek voltaj Enerji Nakil Hatlarının planlarında daima TEMEL marka civatalara rastlarsınız. Bu husus, TEMEL CIVATA'nın TSEK belgesine haiz olmasının ötesinde müşteriye tatmin eder, servisi ve zamanında teslim anlayışının neticesidir.

TEMEL CIVATA bu özellikleri ile Türkiye'nin yegâne civata/somun ihraç eden kuruluşu olmak özelliğini de taşımaktadır. Yerli müşterilere sunduğumuz kalite, zamanında teslim ve hizmet anlayışı Avrupalı müşterilerimizi de tatmin ettiğinden TEMEL CIVATA yurt dışından devamlı surette artan taleplerle karşılaşmaktadır.

TEMEL CIVATA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

MERKEZ: Üsküdar Cad. STFA Kozyatağı Kanulları B-3 Blok Giriş Katı 81090 Erenköy-İSTANBUL

Tel: (1) 362 94 18 - 362 94 10 - 380 25 84 Telex: 29603 tpar - 29466 civo tr.

FABRİKA: Ceyhan Yolu Üzeri Km. 30 ADANA Tel: (71) 19 27 73 - 12 00 23 / (7325) 1083-1084 Fax: (7325) 1085

ANKARA BÜRO: Karanfil Sok. No. 5 Birlik 1/2 Merkezi Kat. 5 Daire 63 Kızılay-ANKARA

Tel: (4) 117 10 80 - 117 00 75 Fax: (4) 117 00 75